

Feriers betydning for anbragte grønlandske børn

Karen Margrethe Dahl

Feriens betydning for anbragte grønlandske børn

© VIVE og forfatteren, 2021

e-ISBN: 978-87-7119-815-7

Forsidefoto: Nuka Fleischer, Mælkebøttecentret

Projekt: 301398

VIVE – Viden til Velfærd

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forord

Hvad betyder det at komme på ferie, når man er et grønlandsk barn, der bor på en døgninstitution? Spørgsmålet blev stillet i starten af 2019 på et tidspunkt, hvor det at komme på ferie var noget, mange middelklassefamilier i den vestlige del af verden kunne tage for givet. Nu i april 2020, hvor rapporten skrives færdig, betyder faren for at blive smittet med sygdommen Covid-19, at de færreste mennesker på hele jorden kan bevæge sig uden for deres eget lands grænser, at rigtig mange mennesker i Europa er underlagt udgangsforbud og forsamlingsforbud, samt at alle forlystelser og oplevelser, der indebærer, at mennesker samles, er lukket ned det meste af sommeren i både Grønland, Danmark og mange andre lande. Spørgsmålet om feriens betydning får dermed en anden betydning for en langt større gruppe. Denne rapport kan ikke svare på, hvad ferien og rejsen betyder for den almene befolkning (og menneskeheden, men når man i dag genlæser, hvad børnene har skrevet i deres dagbøger og fortalt i interviewene om deres ferieoplevelser, står det i et andet lys, end det gjorde for bare et par måneder siden, hvor den årlige ferietur var en selvfølgelighed for de fleste. Vi håber, at læseren af rapporten vil bruge rapporten til at overveje, hvad ferien betyder – både, når man som grønlandsk barn på en døgninstitution har begrænset mulighed for at komme væk fra dagligdagen på grund af økonomi og geografi, og når en pandemi sætter grænser for vores bevægelsesfrihed.

Undersøgelsen er lavet af senioranalytiker Karen Margrethe Dahl hen over sommeren og efteråret 2019. Den er bestilt og finansieret af Mælkebøttecentret i Nuuk.

VIVE takker alle børn og medarbejdere, der har medvirket i undersøgelsen ved at skrive dagbøger, deltage i interview og udfylde spørgeskemaer.

Kræn Blume Jensen

Forsknings- og analysechef for VIVE Social
2021

Indhold

Sammenfatning	5
1 Indledning	11
1.1 Formål	11
1.2 Tidligere studier af betydningen af ferie for udsatte børn	11
1.3 Grønlandske døgninstitutioner	13
1.4 Data og metoder	14
1.5 Indholdet af resten af rapporten	18
2 Mælkebøttecentret	19
2.1 Formålet med centrets arbejde	19
2.2 De tre afdelinger	19
2.3 Børnenes trivsel	20
2.4 Opsamling	22
3 Feriens konkrete indhold	24
3.1 Forberedelsen af ferien	24
3.2 Ferie i Danmark set fra børns perspektiv	25
3.3 Ferieture i Grønland	31
3.4 Opsamling	32
4 Feriens (langsigtede) pædagogiske betydning	34
4.1 Verden bliver større, grænser flyttes, og man mærker sig selv	34
4.2 Relationer bygges op og bygges om – hvis de varer ved	35
4.3 Opbygning af handlekraft	37
4.4 Feriens betydning for skolegang	38
4.5 Medarbejderne motiveres	38
4.6 Opsamling	39
Litteratur	41

Sammenfatning

Denne rapport undersøger, hvad det betyder for børn fra grønlandske døgninstitutioner at komme på ferie sammen med deres jævnaldrende bofæller og personalet. Der er især fokus på, hvad ferien betyder for børnenes personlige og sociale udvikling, samt på, hvordan ferien spiller en rolle i den pædagogiske hverdag. Det primære fokus er at komme på ferie i andre lande, men rapporten berører også, hvad det betyder at tage på ferie i mere kendte omgivelser i Grønland. På forhånd var der en forventning om, at ferien ville kunne bidrage positivt på følgende områder:

- Opbygning og vedligeholdelse af relationer mellem børnene og mellem børn og medarbejdere
- Styrkelse af børnenes selvtillid og selvværd
- Øget evne til at tænke langsigtet og udsætte nutidige behov
- Øget kendskab til verden
- Øget oplevelse af normalitet og social integration i kammeratskabsgruppen
- Forbedret skolegang.

Feriens betydning for børnene og den pædagogiske praksis er primært undersøgt kvalitativt, men der inddrages også kvantitative data. Rapporten bygger således på interview med 12 børn og unge i alderen 5-20 år, feriedagbøger for 13 børn i alderen 5-15 år samt interview med 5 medarbejdere, som alle bor eller arbejder på tre afdelinger af Mælkebøttecentret. Derudover bygger rapporten på spørgeskemadata om de deltagende børns trivsel og karakteristika sammenlignet med andre børn anbragt på døgninstitutioner i Grønland samt efterfølgende spørgeskemadata om børnene i Mælkebøttecentret og deres udvikling efter ferieopholdet.

Mælkebøttecentret

De tre deltagende institutionsafdelinger henvender sig alle til en målgruppe af omsorgssvigtede børn, der kan trives i et familielignende institutionsmiljø, og som – sammenlignet med andre anbragte børn i Grønland – har mindre omfattende behandlingsbehov. Inden for denne gruppe har de tre afdelinger lidt forskellige funktioner og målgrupper: En afdeling fungerer som udrednings- og akutanbringelsessted, der videresender børnene til andre anbringelsessteder efter endt udredning. 4 af børnene her er under 6 år, mens de resterende 4 børn er 7-13 år. En anden afdeling fungerer som varig boenhed for mellemstore børn, der er 3-11 år på indskrivningstidspunktet. Da data blev indsamlet, var børnene her 7-13 år. Den tredje afdeling fungerer ligeledes som varig boenhed for en ældre målgruppe, der er 12-15 år ved indskrivningstidspunktet og op til 23 år ved udskrivning¹. Her boede der på dataindsamlingstidspunktet unge i alderen 12-20 år.

Børnene på de tre deltagende institutionsafdelinger har alle oplevet omsorgssvigt i deres opvækst og kan derfor være præget af tilknytningsvanskeligheder, manglende tillid til voksne, følelsesmæssige problemer og nedsatte eksekutive funktioner (fx evne til selvregulering og til at handle målrettet). Børnene på Mælkebøttecentret er, målt på objektive parametre, gennemsnitligt i bedre trivsel end børn på andre grønlandske døgninstitutioner. De har således færre indadvendte og udadvendte trivselsproblemer (målt med SDQ-instrumentet), har færre erfaringer med rusmidler og selvskade og en mere stabil skolegang. Dette skyldes formodentlig pri-

¹ Anbringelser ophører som udgangspunkt, når en ung fylder 18 år, men der kan bevilliges efterværn op til den unge fylder 23.

mært, at der visiteres færre børn med alvorlige trivselsproblemer til Mælkebøttecetrets afdelinger, men kan også skyldes, at de pædagogiske rammer på Mælkebøttecetrets afdelinger er fordelagtige for denne børnegruppe.

På personalesiden varierer de deltagende afdelinger især i forhold til personalekontinuitet. På afdelingen for de mellemstore børn har de fleste medarbejdere arbejdet en længere periode på institutionen og kender børnene godt. På udredningsafdelingen har der været flere medarbejderskift, og da børnene også typisk bor der i kortere tid, er kendskabet mellem personalet og børn lidt mindre. På afdelingen for større børn har der igennem flere år været relativt høj personaleudskiftning, og kendskabet mellem børn og personale er derfor lidt mere begrænset.

De fleste af børnene har ikke været uden for Grønland før ferierne med institutionen. For de yngste og senest ankomne børns vedkommende er det således første gang, de rejser, mens de ældre børn har været på ferie med institutionen tidligere.

En typisk ferie

Undersøgelsen fokuserer primært på et konkret ferieophold i Danmark, der i 2019 fandt sted i tre forskellige lejede sommerhuse med plads til 5-7 børn og 3-4 medarbejdere hvert sted. To af institutionerne valgte at afholde deres seneste ferie ved Marielyst på Falster, mens den tredje lejede et sommerhus i Nordjylland ud til Vesterhavet. For at komme til feriestedet fløj børn og voksne fra Grønland til København og tog derfra videre med indenrigsfly og/eller bus. Under ferieopholdet var der adgang til en lejet bil eller minibus. Feriens aktiviteter lignede det, man ville gøre i en familie – dog med et lidt tættere pakket aktivitetsprogram og lidt større fokus på at få tanket op på tøj og andre forbrugsvarer, som er dyre eller utilgængelige i Grønland. Institutionerne besøgte diverse sommerlande og andre forlystelser, hvor børnene kunne prøve ting og aktiviteter, som ikke findes i Grønland. De fleste besøgte en stor by, der kunne give børnene et indtryk af et tempo og en mangfoldighed, de ikke kender fra hverdagen. Nogle børn fik desuden mulighed for at besøge eller få besøg af familiemedlemmer, som bor i Danmark. Derudover brugte man de nære omgivelser til at lege og blive bekendt med den danske natur.

Møde med en ny verden

Når grønlandske børn møder Danmark, oplever de en, i deres optik, stor og kompleks verden – en verden, de fleste danske børn tager for givet. Man kan køre langt i bil og benytte transportmidler som tog, der ikke findes i Grønland. Der er mange forskellige typer mennesker. Butikkerne er store. Man kan svømme i havet (i mere end et par minutter). Man kan prøve en række ting, som ikke findes i Grønland, og alting bevæger sig i et hurtigere tempo, end de oplever derhjemme. For nogle er det angstfuldt og lidt frustrerende, mens de fleste er begejstrede. En dreng på 5-6 år beskrev fx oplevelsen af at komme ud af Københavns Lufthavn, som om han var med i tegnefilmen om Lynet McQueen, fordi han aldrig havde oplevet biler, der kørte så hurtigt. Børnene lægger mærke til de høje og nogle gange lidt uhyggelige træer og fortæller i interview og dagbøger om at have oplevet heste, får, rådyr, snegle og frøer. De fortæller med stor begejstring om swimmingpoolen i sommerhuset og trampolinen på græsplænen uden for huset, og om hvor meget tøj man faktisk kan vælge imellem i en stor tøjbutik i Nykøbing Falster. I dagbøgerne har de minutiøst taget billeder af det mad, de har spist på diverse fastfoodrestauranter, og de is og slushice de har konsumeret.

Derudover fortæller både børn og voksne meget begejstret om forlystelsesparker, som de har besøgt. De mindste børn fortæller med hele kroppen, hvordan man suser ned ad en rutsjebane, mens de voksne fortæller om at glemme tid, sted og egen rolle og give sig hen i legen sammen

med børnene. I løbet af et 14-dages ophold besøger de gerne flere forlystelsesparker og køber endda sæsonkort til parkerne, så de kan komme i den samme park flere gange.

Ferie i Grønland – kendskab til egen natur og kultur

Når ferier tilbringes i Grønland, vil det typiske indhold være sejlture, vandreture og ophold i naturen eller i mindre bygder inde i fjordene. Her vil børnene typisk opleve en mere primitiv måde at overleve på, hvor de selv er med til at fiske og samle den mad, de skal spise, og efterfølgende tilberede den. Nogle institutioner, men ikke de, der indgår i denne undersøgelse, vil også medbringe rifler og afhængig af sæsonen inddrage børnene/de unge i jagt på fx rensdyr og ryper. Da transport er relativt dyr i Grønland og ofte kræver adgang til egen eller lejet jolle, har mange udsatte børn, der er opvokset i Nuuk, begrænset kendskab til deres egen natur og den kultur, der er forbundet med fisker- og fangerlivet. Kendskabet til disse ting kan være med til at skærpe deres bevidsthed om deres historie, men kan også spille en rolle i forhold til at opbygge en positiv identitet omkring det at være grønlænder i dag, hvor det at kunne bruge naturen til (delvist) at forsørge sig selv og sin familie er væsentligt for mange.

De store børn synes ikke, at det giver helt det samme at tage 14 dage ind i fjorden – der er jo ingen butikker, og er der endelig en, kan man kun få fiskegrej. Det er ikke den samme kontrast til hverdagen, men i stedet en anden version af samme livsform, som de kender i forvejen. Personalet er enige i dette, men flere siger samtidig, at en del af det pædagogiske udbytte, de får på ferierne i Danmark, også opnås i Grønland, og at turene i Grønland kan have en større ro og eftertænksomhed end de lidt mere hektiske ferier i udlandet. Disse ture skaber altså også glæde og fælles oplevelser og indgår ligesom udlandsrejserne i opbygningen af relationer og kompetencer, når børn og voksne kender hinanden igennem længere tid.

Relationer bygges op og bygges om

Ferien indebærer ikke bare et møde med andre steder og andre aktiviteter end dem, børnene oplever derhjemme. Børnene fortæller også om at opleve andre og mere private sider af de voksne, som er med til at ændre de indbyrdes relationer. For en tid ophæves den rytme, der ellers dikteres af vagtskemaer med konstante skift mellem forskellige medarbejdere. I stedet oplever de, at de mennesker, de vågner sammen med om morgenen, er de samme som dem, de spiser aftensmad sammen med og bliver puttet af. De ser de voksne i mere private situationer, fordi de sover i samme hus, havbader sammen, eller fordi de voksne i højere grad end til daglig viser følelser. De ser voksne, der er lige så begejstrede som dem selv for at køre i forlystelsesparkens rutsjebane, og voksne, der bliver endnu mere bange end børnene for en tur gennem spøgelseshuset. Og de oplever at blive involveret i de voksnes privatliv ved fx at blive inviteret med hjem til nogle af medarbejdernes danske familiemedlemmer. Tilsammen er det oplevelser, der styrker båndene mellem børn og voksne og gør relationerne mere autentiske og værdifulde for børnene.

I de tilfælde, hvor personalet fortsat arbejder på institutionerne efter ferieopholdet, er de opbyggede og ombyggede relationer med til at få hverdagen til at glide bedre, fordi børnene i højere grad føler sig personligt ansvarlige over for de voksne og derfor er mere hjælpsomme og imødekommende. Her beretter de voksne også om bedre at kunne tale med børnene efterfølgende, fordi børnene har oplevet at få en mindre professionaliseret og mere ægte relation end den, de møder til daglig. Og de fælles oplevelser bliver grundlag for en kontinuerlig samtale, når børn og voksne løbende bekræfter deres fælles historie og dermed fælles relation.

Omvendt er der også savn, tristhed og afvisning at spore hos de større børn og unge, der efter ferieopholdet har oplevet, at de medarbejdere, de er kommet tæt på, er holdt op, og at de kræfter, de har brugt på at opbygge og ombygge relationer, opleves som spildt. Hvorvidt ferien bidrager til at opbygge relationer mellem børn og voksne og bruge disse relationer i det pædagogiske arbejde afhænger altså i høj grad af, om relationerne fortsætter i dagligdagen efter ferieopholdet.

Flere børn fortæller om at være mere sammen og sammen på en anden måde med deres bofæller, når de er på ferie. På afdelingerne med de mindre børn danner feriens fælles oplevelser og tætte samvær grundlag for opbygningen af tættere bånd mellem børnene også efter ferien. På afdelingen for store børn og teenagere angiver både unge og voksne dog, at de unge efter hjemkomsten fortrinsvis opsøger venner uden for huset og i mindre grad holder fast i det samvær, de har haft med hinanden på ferien.

Grænser flyttes

De fleste af børnene har i deres opvækst oplevet en del situationer med nederlag og afmagt, og ofte har disse situationer sat sig i børnene i form af en frygtsomhed og manglende tiltro til egne evner. En del af formålet med feriens aktiviteter er ifølge personalet derfor at træne børnene i under kontrollerede forhold at flytte deres grænser og øge deres tro på sig selv. Det kan ske ved at besøge en klatrepark, hvor de større børn skal gennemføre baner højt oppe i træerne, ved at lade børnene prøve kræfter med de vildeste forlystelser i forlystelsesparker eller ved i Grønland at tage på flerdages vandreture.

Både børnene og personalet fortæller meget levende om, hvordan børnene gennemlever først frygt og dernæst stor glæde i disse situationer, hvor de har fundet mod eller kræfter til at prøve noget nyt. En medarbejder fortæller således om en forsigtig pige, der ved tidligere besøg i en forlystelsespark holdt sig helt tæt til medarbejderne, men ved dette besøg havde sat sig for at prøve nogle af de vilde forlystelser for at kunne deltage fuldt ud i fællesskabet med de andre børn. Hun var så bange, at hun begyndte at græde, mens hun prøvede forlystelsen, men bagefter oplevede personalet en helt anden pige, der med deres ord optrådte lige så selvstændigt som Grønlands Selvstyre og uden de voksnes støtte kastede sig ud i den ene vildere forlystelse efter den anden.

På lidt længere sigt kan mødet med en anderledes verden være med til at træne børnene i mødet med det ukendte og er dermed med til at give dem mod på at bevæge sig ud i verden på egen hånd. Nogle af de store børn fortæller, at de efter at have set Københavns lufthavn bedre kan forestille sig at være i lufthavnen i London, Paris eller Tokyo og har fået lyst til at se andre dele af verden. En del har fået en mere konkret viden om steder og afstande i Danmark og har derfor nemmere ved at forestille sig fx et efterskoleophold eller at tage en del af deres uddannelse i Danmark.

Ferien kan medvirke til at udvikle handlekraft og selvregulering

Ferien og andre store oplevelser, som børnene kan glæde sig til, kan være med til at udvikle børnenes handlekraft og evne til selvregulering i perioden op til feriens begyndelse. Det kræver dog, at personalet hjælper børnene med at få en konkret fornemmelse af den tid, de skal vente på ferien, og at der er kontinuitet blandt personalet. På to af afdelingerne hjælper man børnene med at få bedre begreb om tiden og gøre fremtiden mere konkret ved hjælp af afrivningskalender, en ferieavis og snak om ferieoplevelser med udgangspunkt i tidligere oplevelser. Dermed opbygges en tro på, at det, børnene glæder sig til, rent faktisk kommer til at ske, hvilket kan skabe en indre motiveret interesse i at sætte sig små mål og handle i overensstemmelse

med disse mål. Et eksempel er en pige, der overvinder sin kræsenhed, idet personalet hjælper hende med at skabe en forbindelse mellem kost, vækst og muligheden for at prøve en særlig forlystelse i en forlystelsespark, hvis hun er høj nok. Et andet eksempel er en ældre pige, der det meste af året sparer op af sine lommepege for at kunne bruge dem på forbrugsgoder, der kun kan købes i Danmark.

For et anbragt barn, der har oplevet ustabilitet og svigt, kan disse eksempler være øvelser i at koble fortid, nutid og fremtid og dermed en øvelse i at turde formulere fremtidige ønsker og derefter handle i overensstemmelse med disse ønsker. Dermed kan ferien og andre positive oplevelser, som udsatte børn med en vis sikkerhed kan turde tro på, vil ske i fremtiden, være en øvelse i at opbygge de eksekutive funktioner, der er afgørende for, at man kan hjælpe sig selv i livet.

Skabelsen af handlekraft ved hjælp af positive forventninger til oplevelser, der giver mening i børnehøjde, understøttes, hvis personalet har mulighed for at følge børnene mellem ferierne, og hvis personalet har den fornødne indsigt i betydningen af at opbygge handlekraft. Af denne grund virker det bedst, når personalekontinuiteten og uddannelsesniveaet er relativt høj.

Feriens betydning for skolegang og samvær med kammerater

En hypotese for undersøgelsen har været, at ferieopholdet ville bidrage til, at de anbragte børn i højere grad ville føle sig inkluderet i børnefællesskabet i skolen efter ferien. Direkte adspurgt er det ikke noget, der fylder for de børn, der har deltaget i denne undersøgelse – enten fordi de i forvejen var vellidte og velintegrerede i børnefællesskabet, eller fordi kun enkelte af kammeraterne havde været på ferie uden for hjembyen, og at det derfor ikke er noget, der er afgørende for de interviewede børns mulighed for at føle sig normal i børnefællesskabet.

Ferieopholdet kan dog godt få betydning for børnenes integrering i børnefællesskabet og evne til at indgå i sociale relationer, men så skyldes det formodentlig mere den måde, ferien indgår i det daglige pædagogiske arbejde, frem for ferien i sig selv. For de børn, der mistrivedes, eller som havde svært ved at indgå i sociale fællesskaber før ferien, udretter et 14-dages ferieophold i sig selv ikke mirakler.

I forhold til børnenes faglige skoleudvikling kan undersøgelsen ikke sige noget om, hvorvidt ferieopholdet sætter varige spor. Hvis det sker, kan det tilskrives den udvidelse af børnenes verdensbillede, som de oplever ved at møde en fremmed verden, hvilket kan skabe en bedre forståelse for begreber og betegnelser, som de møder i bøger om andre dele af verden. Derudover vil en styrkelse af børnenes mod på nye ting og en styrkelse af børnenes handlekraft være ressourcer, som børnene også kan bruge i skolen, når de der præsenteres for udfordringer.

Ferien synliggør børnenes udvikling for medarbejderne

Medarbejderne ved boenheden for de yngre børn fremhæver, at ferien giver tid og rum til, at de som personale i fællesskab oplever den udvikling, der sker med børnene fra ferie til ferie. Det motiverer dem, ifølge dem selv, til det kontinuerlige pædagogiske arbejde, hjemme på institutionen. Samtidig fortæller de, at de personligt oplever, at ferieopholdene i både Danmark og Grønland er menneskeligt og fagligt givende, og at det at være med på disse ferieophold er med til at fastholde dem i deres job.

Samlet konklusion på undersøgelsen

Undersøgelsen viser altså, at ferien kan spille en positiv rolle for anbragte børns personlige udvikling, for opbygningen af relationer og for medarbejdernes motivation. Både børn og medarbejdere fortæller således om at få større kendskab til verden, om øget selvtillid og handlekraft, om øget forståelse af sammenhængen mellem fortid, nutid og fremtid samt om øget tillid mellem børn og personale. Der er dog nogle forudsætninger, der afgør, hvor stor udbyttet af ferien bliver, og hvorvidt ferieoplevelserne spiller en rolle for det langsigtede arbejde med børnenes udvikling:

- Det er vigtigt, at børnene er velforberejdede på ferien, både fordi det skaber en tryghed under selve ferieopholdet, og fordi forberedelsen er et vigtigt element i at skabe den forbindelse mellem nutidige forventninger og handlinger og fremtidigt udbytte/glæde, der kan være et væsentligt pædagogisk udbytte af ferien i dagligdagen.
- Det er vigtigt, at ferien består af en blanding af nye og genkendelige oplevelser, så børnene på den ene side oplever at få flyttet deres grænser og horisont, og på den anden side før ferieopholdet kan skabe billeder og forventninger om feriens oplevelser.
- Og det er vigtigt, at der er god plads til nærhed og relationsopbygning mellem børnene indbyrdes og mellem medarbejdere og børn, samt at der er mulighed for at bygge videre på disse relationer, når ferien er slut.

Ferien får således størst betydning for den pædagogiske praksis, når der er god kontinuitet blandt personalet, og når personalet formår at integrere ferieoplevelserne i det langsigtede arbejde med børnenes individuelle udvikling og som grundlag for det løbende relationsarbejde.

1 Indledning

1.1 Formål

Denne undersøgelse blev sat i gang, fordi ledere og personale på den grønlandske døgninstitution Mælkebøttecentret havde observeret nogle mulige gavnlige virkninger af at give børn og medarbejdere et fælles ferieophold i et andet land end Grønland. For at udvikle den pædagogiske praksis og for at kunne tiltrække økonomiske midler til at tage på ferie, ønskede Mælkebøttecentret derfor at dokumentere, hvad anbragte grønlandske børn får ud af at komme på ferie, og hvordan ferieopholdet kan integreres i den pædagogiske praksis.

Forventningen, der byggede på egne tidligere observationer og en begrænset forskningslitteratur, var, at et ferieophold ville have betydning for følgende:

- Opbygningen og vedligeholdelsen af relationer mellem børnene og mellem børn og medarbejdere, idet mere sammenhængende tid og fælles oplevelser ville skabe mere tillid og fælles identitet
- Styrkelse af børnenes selvtillid og selvværd, ved at børnene får mulighed for at prøve sig selv af i nye situationer
- Øget evne til at tænke langsigtet og udsætte nutidige behov med henblik på at opnå fremtidig gevinst
- Øget kendskab til verden
- Øget oplevelse af normalitet og social integration i kammeratskabsgruppen ved på samme måde som kammeraterne at kunne dele ferieoplevelser ved skolens begyndelse efter ferien
- Forbedret skolegang i kraft af større viden og bedre social integration.

Da dette er et studie, der primært bygger på kvalitative data indsamlet over en begrænset tidsperiode – og uden nogen mulighed for at sammenligne børn, der kommer på ferie med børn, der ikke kommer på ferie – kan studiet ikke med sikkerhed afgøre, om forventningerne til feriens betydning vil blive indfriet. Målet er i stedet at dokumentere børnenes egne oplevelser og den betydning, de selv tillægger ferien samt at vise, hvordan personalet tænker ferieopholdet ind i deres pædagogiske praksis, før, under og efter ferieopholdet. Derudover vurderes feriens betydning ud fra personalets oplevelser af, hvordan ferien gør (eller ikke gør) en forskel for børnene i deres dagligdag, efter at ferieopholdet er overstået.

1.2 Tidligere studier af betydningen af ferie for udsatte børn

Ferier spiller en rolle for en stor del af den mere velstående del af verdens befolkning. For mange er det årets højdepunkt, hvor der er adgang til et afbræk fra arbejde og adgang til nye oplevelser. For familier og andre grupper af nærtstående er ferien ofte det eneste tidspunkt, hvor de er sammen koncentreret, og det tidspunkt, hvor de har mulighed for at opbygge fælles relationer og få fælles oplevelser, der kan bidrage til et meningsfuldt samvær resten af året. Ferien kan derfor spille en afgørende rolle for individers trivsel og en (familie)gruppes sammenhængskraft (Carr, 2011; Schänzel, 2013).

På trods af, at humanitære organisationer hvert år bruger store beløb på at finansiere ferieophold for socialt udsatte børn, er betydningen af at tilbyde ferie for udsatte børn sparsomt belyst

i forskningslitteraturen. Litteratursøgningen til denne undersøgelse har vist et enkelt studie, Lewis (2001), der omhandler betydningen af at lade anbragte børn og unge tage på ferie med deres institution. De øvrige studier, der omhandler betydningen af at tilbyde ferie til økonomisk og helbredsmæssigt udsatte grupper (i forskningen kaldet "social turisme") handler primært om *familier*, der gennem en humanitær organisation får støtte til en uges ferieophold uden for hjemmet, som de ellers ikke ville have råd eller praktisk mulighed for at tage på (Hazel, 2005; McCabe, 2009; McCabe & Johnson, 2013; Schänzel, 2013; Minnaert, 2012).

Den sparsomme forskning kan skyldes, at betydningen af ferie kan synes indlysende, samt at finansieringen af udsatte børns ferie som oftest sker gennem private og frivillige sociale organisationer, der ikke selv kan finansiere en større evaluering af feriens betydning for børnenes personlige og sociale trivsel (Hazel, 2005; McCabe, 2009; Schänzel, 2013).

Hazel finder i sin gennemgang af de eksisterende studier af social turisme, at et ferieophold fx kan give fornyet energi og øget mental trivsel, udvidede erfaringer, viden og kompetencer, forbedrede sociale relationer internt i familien og nye bekendtskaber samt øget uafhængighed hos børn. Derudover beskriver Hazel, at et årligt ferieophold i det 21. århundrede er blevet en integreret del af det almindelige familieliv, og at social turisme derfor kan øge deltagernes sociale inklusion i normalsamfundet, når de efter ferien har mulighed for at dele deres oplevelser med deres omgangskreds (Hazel, 2005).

I forhold til de anbragte børn og unge viser Lewis (2001), at ferien kan øge børnenes sociale kompetencer og selvtillid, give dem adgang til at afprøve nye aktiviteter og stifte bekendtskab med andre kulturer, hvilket kan være med til at øge børnenes selvværd og gøre dem mere selvstændige og handlekraftige. Derudover kan ferieopholdet være med til at styrke båndene mellem medarbejdere og de anbragte børn (Lewis, 2001).

Et andet studie beskriver, hvordan anbragte børn længes efter 'autentiske relationer', der ikke er styret af faglighed og økonomi, men også rummer en ægte interesse i børnene som individer. Denne længsel søger de at få indfriet hos medarbejderne på institutionen, og de sætter derfor stor pris på alle tegn på, at medarbejderne giver noget af sig selv og møder dem uden professionelt filter (Højlund, 2006; 2009). Et ferieophold, hvor medarbejdere og børn er sammen kontinuerligt uden at blive afbrudt af vagtskemaer, kan være en ramme for at skabe disse oplevelser af autencitet og dermed medvirke til at opbygge tillid mellem personale og børn.

I forhold til anbragte grønlandske børn viser en mindre undersøgelse blandt anbragte 12-18-årige unge på en institution i Nuuk, at ture væk fra hverdagen, hvor personalet og de unge er intensivt sammen i flere dage om aktiviteter, der bryder med hverdagens rutiner, er nødvendige, hvis man skal nå ind til de unge og opbygge den tillid, der er nødvendig for at få de unge til at åbne sig op og arbejde med sig selv. Disse ture skaber derudover grundlag for et fællesskab mellem de unge, der er svært at opbygge i en travl hverdag, hvor de unge har travlt med gøremål uden for huset (Dahl, 2016).

De fleste af disse potentielt gavnlige virkninger kan opnås på ferieture i Grønland. Den grønlandske natur giver masser af udfordringer, og da størstedelen af de socialt udsatte børn på grund af tidskrævende og dyr transport har få erfaringer med at rejse uden for deres by/bygd, vil de naturmæssige og kulturelle oplevelser ved bare at bevæge sig rundt i Grønland være store. Der er dog oplevelser og dermed erkendelser knyttet til det moderne samfund, der er vanskelige at få i Grønland – erkendelser, som på mange måder kan være vigtige, hvis man som ung og voksen skal tage springet til at uddanne sig uden for Grønland. Eller hvis man i

det hele taget skal forstå, hvordan Grønland og grønlændere indgår i relationer med omverdenen. Forestillingen er, at de grønlandske børn vil have fordel af at snuse til disse fremmede forhold i feriens afgrænsede tidsrum, så de er bedre forberedt, hvis de en dag skulle vælge at uddanne sig i Danmark.

Som afledt effekt af feriens gavnlige betydning for deltagernes mentale og sociale trivsel har flere kommentatorer hævdet, at et ferieophold vil kunne betragtes som en forebyggende foranstaltning, som vil kunne mindske behovet for forskellige behandlingstilbud på et senere tidspunkt (Hazel, 2005). Der er dog ikke lavet egentlige effektstudier, hvor man sammenligner ligestillede grupper, der henholdsvis får og ikke får mulighed for ferie. Vi kender derfor ikke de langsigtede effekter af at tilbyde ferieophold til socialt udsatte enkeltpersoner og grupper.

Forskningslitteraturen i social turisme fokuserer næsten udelukkende på mulige gevinster for de udsatte grupper, der deltager i ferieopholdet, og det er da også hovedforventningen i denne undersøgelse. Man bør dog også overveje, at ferietid kan være forbundet med skuffelse over feriens indhold eller ens nære relationer. Mange har høje forventninger til ferien som årets højdepunkt, men hvis det har regnet uafbrudt, hvis ferieoplevelserne ikke var som forventet, eller hvis man har skændtes med sine nærmeste eller kedet sig i hinandens selskab, kan disse skuffede forventninger formodentlig medføre dårligere personlig trivsel og nedbrudte sociale relationer frem for det modsatte. Det gælder både i familier og på institutioner.

1.3 Grønlandske døgninstitutioner

Der er i 2020 22 døgninstitutioner for børn og unge uden væsentlige handicap i Grønland. 11 af disse ejes og drives af Selvstyret, tre ejes og drives af en kommune, mens otte er selvejende, idet de ejes og drives af private organisationer og fonde. Mælkebøttecentret tilhører sidstnævnte. Halvdelen af institutionerne ligger ligesom Mælkebøttecentret i Nuuk, mens resten er spredt ud over landets større byer.

I 2019 boede 2,1 % af de 0-17-årige grønlandske børn (296) på en døgninstitution mod 0,3 % af børn bosiddende i Danmark. Andelen, der vokser op på en døgninstitution er derfor høj sammenlignet med andre lande. Dertil kommer, at de grønlandske børn generelt er yngre, når de anbringes og i gennemsnit er anbragt i længere tid end børn, der anbringes i Danmark.

En stor andel af børnene på døgninstitutionerne har oplevet store omsorgssvigt i deres opvækst, og mange har trivselsmæssige og adfærdsmæssige udfordringer såsom udadreagerende adfærd, problemer med alkohol eller hash, kriminalitet, selvskade eller selvmordstanker. Her er der dog ikke væsentlig forskel på grønlandske og danske børn på døgninstitution. Børnenes vanskeligheder varierer mellem institutionerne. Der findes en kategori af institutioner med meget behandlingskrævende børn, der har svært ved at deltage i skolegang og andre almindelige børneaktiviteter. I en anden kategori finder vi institutioner med børn, der er prægede af de omsorgssvigt, de har oplevet, men som i større grad formår at leve et almindeligt børneliv. Mælkebøttecentrets afdelinger tilhører sidstnævnte kategori (Dahl, Kloppenborg & Pedersen, 2020).

Personaleomsætningen på hele det sociale område i Grønland er høj. Det gælder også på døgninstitutionerne, hvor der på mange institutioner er hyppige medarbejderskift. De mange skift skyldes formodentlig, at der er mangel på pædagoger i Grønland, hvorfor disse har gode muligheder for jobskifte. En anden årsag kan være arbejdsmiljøet, der kan være præget af

mange konfliktsituationer eller en følelse af ikke at slå til i forhold til at hjælpe børn med ar på sjælen (Dahl, Kloppenborg & Pedersen, 2020).

1.4 Data og metoder

Undersøgelsen bygger fortrinsvis på en kvalitativ undersøgelse, hvor børn og medarbejdere på tre afdelinger under Mælkebøttecentret via dagbøger og interview har beskrevet, hvad der gør indtryk på dem på en ferie, og hvordan ferien sætter sit præg i det pædagogiske arbejde før, under og efter ferieopholdet. Derudover inddrages kvantitative data fra en undersøgelse lavet samtidig med undersøgelsen af feriens betydning, hvor børnene fra Mælkebøttecentret sammenlignes med børn fra andre grønlandske døgninstitutioner. Endelig er der foretaget en kort opfølgende spørgeskemaundersøgelse, der spørger ind til børnenes udvikling efter ferieopholdet.

Inddragelsen af flere typer af data er valgt for at sikre så rige data som muligt og for på forskellige måder at give børnene en stemme, så betydningen af at komme på ferie ikke kun formidles gennem medarbejderne på institutionen. Erfaringen fra en tidligere undersøgelse (Dahl, 2016) er, at grønlandske børn ofte af sproglige og kulturelle årsager er mere tilbageholdende i interviewsituationen og ofte svarer med enstavelsesord og mimik (fx løftede øjenbryn for ja og næserynken for nej) frem for længere sætninger. Det var derfor nødvendigt at overveje, hvordan børnene kunne komme til orde på andre måder end gennem interviewet, og hvordan interview-situationen i så høj grad som mulig ville appellere til at få børnenes egne historier frem. Jeg valgte derfor at bede børnene om at lave dagbøger om deres ferie og sætte billeder ind i disse dagbøger. Dagbøgerne kunne både fungere som selvstændigt datamateriale og som grundlag for interviewsituationen, så børnene kunne bruge deres egne billeder og tekst som udgangspunkt for at fortælle om deres ferieoplevelser.

Denne inddragelse af flere forskellige datakilder giver altså rapporten mulighed for at anvende forskellige analyseperspektiver og dermed vise feriens betydning fra både et børneperspektiv og et pædagogisk perspektiv.

1.4.1 Dagbøger

Ved et besøg et par måneder før ferien fik personalet udleveret en dagbogsskabelon i Power-Point. Dagbogen indledtes med en opfordring til, at børnene kunne skrive om deres forventninger til ferien. Derefter var der for hver dag en opfordring til at beskrive dagens begivenheder og indsætte billeder med forskellige tematikker:

- billeder af noget sjovt
- billeder af noget, børnene ikke havde set, hørt, smagt eller prøvet før
- billeder af nogen, det var rart at være sammen med
- billede af noget, der var svært
- billede af noget spændende
- billeder af noget, børnene var gode til
- billeder af noget mærkeligt eller ulækkert.

Hensigten var, at billederne primært skulle fungere som inspiration, og medarbejderne fik at vide, at de godt måtte opfordre børnene til at skrive i dagbogen, men at den mest var tænkt som en understøttelse af interviewene, og at det derfor ikke var nødvendigt, at børnene skrev i deres dagbøger hver dag. Hvis børnene ikke selv kunne skrive i dagbøgerne, men var gamle nok til at

give udtryk for deres oplevelser, skulle medarbejderne udfylde dagbøgerne sammen med børnene. Det blev påpeget, at arbejdet med dagbøgerne ikke skulle forstyrre ferieoplevelsen og gøre opholdet skoleagtigt. Efterfølgende var der dog både medarbejdere og børn, der gav udtryk for, at det i nogle tilfælde havde været kedeligt og pligtagtigt at arbejde med dagbøgerne. Samtidig gav de dog også udtryk for, at nogle børn havde hygget sig med det, og at det for personalet efterfølgende var spændende at få adgang til børnenes oplevelser gennem dagbøgerne.

Det er lykkedes at indsamle dagbøger for 13 af de 21 børn på de tre institutionsafdelinger. Det er meget forskelligt, hvor meget børnene har skrevet, men de giver alle et væsentlig indblik i, hvad børnene selv ser som store og små oplevelser i løbet af en ferie. Derudover fungerede dagbøgerne sammen med billederne som en konkret indgangsvinkel til, at børnene fik snakket om deres ferieoplevelser, da jeg et par måneder senere interviewede dem i Grønland.

1.4.2 Interview med børn

Alle børn fra 5 år og op, der havde lyst, er blevet interviewet efter en løs interviewguide med udgangspunkt i børnenes egne billeder og dagbøger. Børn op til 12-årsalderen blev interviewet med en medarbejder som tolk, mens de ældste børn klarede interviewet på dansk. Nogle af børnene er blevet interviewet to og to, mens andre er blevet interviewet hver for sig. To af de ældste børn havde ikke lyst til at blive interviewet.

Der er i alt interviewet 12 børn, heraf fire 5-8-årige børn, fem 11-12-årige børn, to 13-årige børn og en enkelt ung på 20 år.

Hovedformålet var at få børnene til at fortælle om deres ferie og dermed give et indblik i, hvad der fra et børneperspektiv gør indtryk, når man tager på ferie. I alle interviewene startede vi med at kigge i deres dagbøger og på billeder, som personalet havde fundet frem. Jeg bad børnene fortælle om billederne og ferieoplevelserne samt de følelser, som ferieoplevelserne havde frembragt. Til sidst blev de ældste børn bedt om at argumentere for, hvorfor børn generelt har brug for at komme på ferie.

Interviewene varede fra 20 minutter til halvanden time. De blev optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet.

1.4.3 Interview med personale

Der er lavet interview med fem medarbejdere fordelt på alle tre institutionsafdelinger. To af disse blev interviewet sammen, mens en blev interviewet via Skype.

Interviewene fulgte en semistruktureret guide og fokuserede på:

- forberedelse af ferien – overvejelser over feriens indhold
- feriens betydning for børnenes udvikling
- feriens betydning for relationer
- betydningen af at holde ferie i et andet land
- medarbejdernes eget udbytte af ferieopholdet.

Interviewene varede en halv til halvanden time. De blev optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet.

1.4.4 Spørgeskemaundersøgelse blandt alle børn anbragt i Grønland

VIVE har i april-maj 2019², samtidig med undersøgelsen af feriens betydning, gennemført en kortlægning af børnetrivsel på alle grønlandske døgninstitutioner, der inddrages i nærværende undersøgelse. En del af denne kortlægning bestod i en spørgeskemaundersøgelse om døgninstitutionsanbragte børns udfordringer, som personalet på alle institutioner blev bedt om at udfylde på vegne af hvert enkelt barn. 18 af de 22 grønlandske institutioner deltog, og der er i alt indsamlet data for 279 af de 325 børn, der på dette tidspunkt boede på en af institutionerne. Blandt Mælkebøttecentrets børn modtog vi data for alle de 21 børn, der indgår i denne undersøgelse, samt et barn, der var flyttet fra institutionen, inden ferien begyndte.

De temaer i spørgeskemaet, som inddrages i nærværende undersøgelse er:

- barnets adfærd og trivsel målt ved hjælp af det validerede spørgeskema SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire)
- barnets/den unges fravær fra skole eller praktikplads
- hvorvidt barnet aktuelt eller tidligere har været involveret i risikoadfærd i form af: stikke af fra institutionen, problemer med alkohol eller hash, selvskaede, selvmordstanker eller selvmordsforsøg.

SDQ-instrumentet måler ved hjælp af 25 spørgsmål barnets udadvendte og indadvendte adfærd samt evne til at indgå i sociale sammenhænge. 20 af spørgsmålene indgår i en samlet score for barnets adfærdsvanskeligheder, der går fra 0-40 point, hvor 0 er udtryk for god trivsel og ingen adfærdsproblemer, mens 40 er udtryk for meget dårlig trivsel og svære adfærdsproblemer. Derudover kan der ud fra spørgsmålene dannes 5 subskalaer, der på en skala fra 0-10 point måler: 1. barnets emotionelle vanskeligheder, 2. barnets udadreagerende adfærdsvanskeligheder, 3. hyperaktivitet hos barnet, 4. barnets vanskeligheder med jævnaldrende og 5. graden af prosocial adfærd hos barnet. Den konkrete formulering af spørgsmålene kan findes på SDQ-organisationens hjemmeside (<https://sdqinfo.org>).

Der findes ikke generelle normtal for den grønlandske børnepopulation, og derfor læner vi os i vurderingen af SDQ-scoren op ad danske normtal (Arnfred et al., 2019; sdqinfo.org). Som følge heraf definerer vi en samlet SDQ-score på 0-11 point som inden for normalområdet. En score på 12-15 point betegnes som lettere vanskeligheder. En score på 16-19 point betegnes som betydelige vanskeligheder. Og endelig betegnes en score på 20-40 point som indikator på svære adfærdsmæssige vanskeligheder.

De enkelte subskalaer kan ligeledes indeles i forhold til danske normtal. På skalaen for emotionelle vanskeligheder, der dækker over fx angst, bekymring, tristhed eller nervøsitet, betegnes en score på 6-10 som betydelige eller svære vanskeligheder.

På skalaen for udadreagerende adfærdsvanskeligheder, der dækker over fx hidsighed, tendens til at slås, stjæle, lyve eller opføre sig ondsksfuldt, kategoriseres en score på 4-10 point som betydelige eller svære vanskeligheder.

På skalaen for hyperaktivitet, der dækker over fx rastløshed, distræthed, urolige bevægelser og manglende koncentrationsevne, betegnes en score på 7-10 som betydelige eller svære vanskeligheder.

² En del af data blev indsamlet i efteråret 2019, dog ikke Mælkebøttecentret.

Med hensyn til styrker og vanskeligheder i forhold til at omgås jævnaldrende, der dækker over mobning, tendens til at lege alene og generel popularitet blandt jævnaldrende, betegnes en score på 5-10 som betydelige eller svære vanskeligheder.

Endelig indeholder SDQ en skala for prosocial adfærd, der dækker over fx hensynsfuldhed, omsorgsfuldhed over for yngre børn, hjælpsomhed og villighed til at dele. Denne skala vender modsat de øvrige skalaer, og en høj score er således udtryk for, at barnet i højere grad er hjælpsom og hensynsfuld. Her betegnes en score på 0-5 point som en lav grad af prosocialitet.

Indtil vi får grønlandske normtal, er brugen af danske normtal den bedst mulige metode. Grønlandske børn kan dog have andre måder at udtrykke følelser på, der gør, at normtallene ikke nødvendigvis indfanger trivsels- og adfærdsproblemer på samme måde som blandt danske børn.

De øvrige spørgsmål, der indgår som baggrund for denne undersøgelse, findes i Tabel 1.1.

Tabel 1.1 Spørgsmål om trivsel og adfærd i spørgeskema om børn anbragt på grønlandske døgninstitutioner

Spørgsmål	Svarkategorier
Helbred Har barnet/den unge væsentlige fysiske eller psykiske helbredsproblemer eller handicap?	Ja Nej Ved ikke
Skolegang og beskæftigelse Går barnet/den unge i skole? Har den unge et fuldtidsarbejde eller en praktikplads?	Ja Nej Ved ikke
Hvor mange dage i løbet af den sidste måned har barnet/den unge været fraværende fra skole/daginstitution? Hvor mange dage i løbet af den sidste måned har den unge været fraværende fra sit arbejde/praktikplads?	0-1 dage 2-3 dage 4-5 dage 6-10 dage 11-15 dage Mere end 15 dage Ved ikke/ikke aktuelt
Risikoadfærd Er barnet/den unge i løbet af det sidste halve år stukket af fra institutionen eller udeblevet i længere tid uden at give besked?	Ja, flere gange Ja, en enkelt gang Nej Ved ikke
Har barnet/den unge (haft) problemer med alkohol? Har barnet/den unge (haft) problemer med hash eller stoffer? Har barnet/den unge med vilje skadet sig selv (fx skåret i sig selv)? Har den unge udtrykt selvmordstanker eller forsøgt at begå selvmord? Har barnet/den unge udvist tegn på seksuelt grænseoverskridende adfærd?	Ja, inden for det seneste halve år Ja, tidligere Nej Ved ikke

1.4.5 Spørgeskema om børns trivsel efter ferieopholdet

Ud over den store spørgeskemaundersøgelse blandt alle døgninstitutioner i Grønland er lederne på Mælkebøttecentrets afdelinger også blevet bedt om at udfylde et kort spørgeskema om de deltagende børns udvikling. Hensigten med dette skema var at understøtte det kvalitative materiale og få en indikation på, om børnene efter ferien overordnet var i god eller knap så god udvikling. I spørgeskemaet blev en medarbejder bedt om at svare på, om barnet var i god udvikling:

- følelsesmæssigt
- i forhold til udadreagerende adfærd
- i forhold til koncentration og fastholdelse

- i forhold til venskaber og kammerater
- i forhold til skolegang og faglighed
- i forhold til at klare hverdagsting som fx spise, sove og hjælpe til
- alt i alt.

Til disse spørgsmål kunne medarbejderen svare *ja*, *delvist* eller *nej*. Spørgeskemaet er besvaret for 19 af de 21 børn, der var med på ferien.

1.4.6 Anonymisering

I analyserne er enkeltpersoner på de tre institutionsafdelinger anonymiseret ved at ændre navne i citaterne og neutralisere køn og alder på de medvirkende. Da der er tale om forholdsvis få personer på en navngiven døgninstitution, kan det dog ikke undgås, at de medvirkende vil kunne kende sig selv og hinanden, eller at personer med omfattende kendskab til institutionsafdelingerne vil kunne genkende de medvirkende. Da undersøgelsen ikke beskæftiger sig med meget personlige forhold hos de medvirkende, vil en genkendelse dog formodentlig ikke få negative følger for de medvirkende.

1.5 Indholdet af resten af rapporten

Efter dette indledningskapitel følger kapitel 2, der beskriver de deltagende institutionsafdelinger i forhold til personaleressourcer og børnetrivsel. Herefter beskriver kapitel 3 feriens konkrete indhold – herunder forberedelserne til ferien og endelig beskriver kapitel 4 feriens langsigtede pædagogiske betydning.

2 Mælkebøttecentret

2.1 Formålet med centrets arbejde

Mælkebøttecentret henvender sig til en målgruppe af omsorgssvigtede, mindre behandlingskrævende børn, der kan trives i et familielignende institutionsmiljø. Målet med centrets arbejde er ifølge beskrivelsen på deres egen hjemmeside at forebygge yderligere omsorgssvigt, skabe mønsterbrydere samt forebygge selvmord, seksuelt misbrug og kriminalitet. Centret arbejder med mentalisering, en anerkendende pædagogisk tilgang, og stræber efter at tilbyde børnene nærhed, omsorg, struktur, forudsigelighed og lydhørhed. Konkret ønsker man at tilbyde børnene fx accept og anerkendelse for at styrke deres selvværd, tillid til at de kan stole på voksne, mulighed til at påvirke egen hverdag ved at give udtryk for egne behov og ønsker, indlæring af redskaber til problemløsning og ansvarsfuldhed over for sig selv og andre (www.mb.gj: Formål og værdigrundlag).

2.2 De tre afdelinger

Mælkebøttecentret har tre boenheder, der hver især har lidt forskellige funktioner og målgrupper: En afdeling fungerer som udrednings- og akutanbringelsessted, der videresender børnene til andre anbringelsessteder efter endt udredning. Fire af børnene her er under 6 år, mens de resterende fire børn er 7-13 år. En anden institution fungerer som varig boenhed for små og mellemstore børn, der normalt er 3-11 år på indskrivningstidspunktet, men på dataindsamlings-tidspunktet var 7-13 år. Den tredje institution fungerer ligeledes som varig boenhed for en ældre målgruppe, der er 12-15 år ved indskrivningstidspunktet og op til 23 år ved udskrivningstidspunktet, hvis der er bevilliget efterværn. Hvis efterværn ikke bevilliges, udskrives de unge, når de fylder 18 år. På dataindsamlingstidspunktet var de unge på denne afdeling 12-20 år gamle.

Institutionerne er imødekomende steder med en hjemlig stemning. Der er normalt to til tre medarbejdere på arbejde i dagtimerne i skiftende vagter. Enkelte af de yngste børn deler værelse, mens alle de ældre børn har deres eget. Andelen af uddannet arbejdskraft er gennemsnitlig efter grønlandske forhold, idet lidt under 30 % af medarbejderne har en uddannelse som pædagog eller lærer (Dahl, Kloppenborg & Pedersen, 2020).

De tre afdelinger adskiller sig fra hinanden med hensyn til kontinuiteten blandt såvel børn som voksne. På afdelingen for de små og mellemstore børn, har fire af de syv børn således boet i huset i mere end 6 år, en enkelt har boet der i 3-4 år, mens de resterende to har boet der i 1-2 år. To af børnene er søskende, og flere af børnene kender desuden hinanden fra et tidligere anbringelsessted. Lederen har været ansat på stedet mere end 10 år (hele institutionens levetid), tre havde været ansat i 2-4 år, mens en havde arbejdet der i 0-1 år. Efter sommerferien har en enkelt medarbejder fundet andet arbejde, mens de øvrige, der var med på ferien, fortsat er i huset. Der er derfor både internt i børnegruppen, mellem børn og voksne og internt i personalegruppen en relativt lang historik og relativt tætte relationer.

På udredningsafdelingen har børnene af gode grunde boet i huset i relativt kort tid. To er således flyttet ind inden for det seneste år, mens seks har boet der i 1-2 år. På tidspunktet for ferien havde en del af personalet en relativt lang anciennitet i huset. Efterfølgende har afdelingen dog oplevet mere ustabilitet blandt personalet, idet flere medarbejdere, der var med på sommerferien sammen med børnene, er stoppet. Historikken og varigheden af relationerne er således kortere og præget af flere brud end på afdelingen for de små og mellemstore børn.

På boenheden for de ældste børn og unge, har tre af børnene boet på institutionen i op til 2 år, en har boet der i 3-4 år, mens den sidste har boet der i 5-6 år. Her var personalesituationen dog også relativt ustabil i efteråret 2019, idet kun en af de medarbejdere, der var med på ferien, fortsat var i huset, da interviewene blev gennemført. Lederen, der var med til at planlægge og gennemføre ferieopholdet, var på interviewtidspunktet holdt op, og kun en ud af fem faste medarbejdere havde arbejdet på institutionen i mere end et år.

Rekrutteringsproblemer og høj personaleomsætning er ikke et særfænomen på de pågældende institutionsafdelinger, men tværtimod et velkendt fænomen på en stor del af de grønlandske døgninstitutioner og på det specialiserede børneområde i øvrigt (se fx Dahl, Kloppenborg & Pedersen, 2020). Når forskellen på personalekontinuiteten på de tre afdelinger fremhæves i denne rapport, skyldes det, som analyserne viser, at muligheden for at bruge ferier og oplevelser i det pædagogiske arbejde hænger sammen med denne kontinuitet.

2.3 Børnenes trivsel

2.3.1 Børnenes trivsel før ferien

Børnene, der er anbragt i Mælkebøttecentret, har alle oplevet, at deres omsorg ikke er blevet varetaget godt nok, før de blev anbragt uden for hjemmet, og de fleste har oplevet flere skift i deres nærmeste omsorgspersoner. En almindelig følge af dette vil ofte være tilknytningsvanskeligheder, begrænset tillid til voksne, følelsesmæssige problemer og nedsatte eksekutive funktioner (fx evne til selvregulering og til at handle målrettet). 40 % er anbragt, før de fyldte 4 år, en fjerdedel var 4-5 år, da de blev anbragt, mens de resterende 35 % har boet hos deres forældre, til de var 6-12 år. Den tidlige anbringelsesalder kan have sparet børnene for nogle omsorgssvigt i hjemmene, men kan også betyde, at de har været mere udsat for skiftende omsorgspersoner, hvis de har været anbragt flere forskellige steder, eller hvis personaleomsætningen på institutionen har været høj.

Sammenlignet med andre grønlandske børn anbragt på døgninstitution er børnene på Mælkebøttecentret dog i bedre trivsel. De har således, som Tabel 2.1 viser, gennemsnitligt færre helbredsproblemer, færre tegn på adfærdsproblemer og mindre fravær fra skole end andre anbragte børn. Derudover har de i mindre grad end andre anbragte børn haft vanskeligheder med alkohol, hash, selvskade og selvmordstanker. Samlet set er det således en mindre udfordret gruppe af børn og unge, der er anbragt på Mælkebøttecentret, end man ser på mange andre grønlandske døgninstitutioner. Dette skyldes formentlig primært, at der visiteres færre børn med alvorlige trivselsproblemer til Mælkebøttecentrets afdelinger, men kan også skyldes, at de pædagogiske rammer på Mælkebøttecentret er fordelagtige for denne børnegruppe.

Tabel 2.1 Andele med forskellige trivselsproblemer på de deltagende institutioner og øvrige grønlandske døgninstitutioner. Procent

	Mælkebøtte-centret	Alle døgninstitutionsanbragte børn i Grønland
Andel med fysiske eller psykiske helbredsproblemer	9	19
Andel med svære adfærdsmæssige vanskeligheder (samlet SDQ-skala)	20	35
Andel med følelsesmæssige vanskeligheder (SDQ-subskala)	20	45
Andel med hyperaktivitet (SDQ-subskala)	30	34
Andel, der har vanskeligt ved at omgås jævnaldrende (SDQ-subskala)	15	27
Andel med udadreagerende adfærdsvanskeligheder (SDQ-subskala)	30	53
Andel med lav grad af prosocial adfærd (SDQ-subskala)	20	42
Andel +6-årige med mere end fem dages fravær fra skole eller praktikplads seneste måned	6	33
Andel +6-årige, der er stukket af (seneste halve år)	18	36
Andel +6-årige med (tidligere) alkoholproblemer	6	18
Andel +6-årige med (tidligere) hashproblemer	0	18
Andel +6-årige, der har udøvet selvskade	11	30
Andel +6-årige med selvmordstanker/selvmordsforsøg	11	31

N: 22 børn på Mælkebøttecentrets afdelinger. 279 børn på alle grønlandske døgninstitutioner

Kilde: Spørgeskema om udfordringer blandt børn på grønlandske døgninstitutioner. 2019

Af anonymitetshensyn er det ikke muligt at vise forskellene på de tre institutionsafdelinger i en tabel. Analyserne viser dog, at børnene på boenheden for små og mellemstore børn har færre adfældsproblemer end børnene på de to andre afdelinger, samt at de unge på boenheden for de ældre børn gennemsnitligt var dem, der havde flest trivselsproblemer.

Forskellene i trivsel viste sig også ved besøgene på institutionsafdelingerne. Børnene på boenheden for små og mellemstore børn var nok lidt generte men generelt imødekommende og interesserede i at vise billeder og fortælle om deres ferieoplevelser, når vi kom i gang med interviewene. Stemningen i huset var god, børnene bevægede sig ud og ind ad den fælles stue, tog hjemmevant mad i skabene, havde legekammerater på besøg og småsnakkede med personalet. På udredningsafdelingen var der en hyggelig, men lidt mindre familiær stemning end i boenheden for små og mellemstore børn. De mindste børn var også her meget imødekommende og interesserede i at fortælle om deres oplevelser på ferien. De var meget selvhjulpne, ivrige efter at udtrykke sig og gode til at sætte lege i gang med hinanden og med interviewer. Personalet var imødekommende, men børnene virkede, som om de var lidt mere i underskud i forhold til voksenkontakt end børnene på boenheden for små og mellemstore børn. De ældste børn på udredningsafdelingen var mere afvisende og virkede ikke til at bryde sig om interviewsituationen. På boenheden for ældre børn og unge virkede nogle børn imødekommende, mens andre var helt afvisende over for at tale med en udefra. Størstedelen af tiden opholdt de fleste unge sig på deres værelser eller uden for huset, mens det primært var personale, der var i fælleslokalerne. Personalet optrådte knapt så hjemmevant i huset som de andre steder, og det var sværere som udefrakommende at mærke kontakten mellem personale og unge.

Årsagen til disse forskelle mellem Mælkebøttecentrets afdelinger skyldes sandsynligvis en kombination af forskelle i den bagage, børnene har med sig, før de blev anbragt, forskelle i børnenes alder samt forskellen i kontinuitet blandt både børn og medarbejdere.

2.3.2 Udvikling i trivsel efter ferien

Som beskrevet er det kvantitative materiale ikke velegnet til at måle, om det konkrete ferieophold gør en positiv forskel for børnene, da der ikke er en sammenligningsgruppe, og da det derfor ikke er muligt at afgøre om en eventuel udvikling skyldes ferieopholdet. For alligevel at have en indikation af, hvordan børnene har det på den anden side af ferieopholdet, blev personalet, som beskrevet, bedt om at udfylde et spørgeskema om børnenes udvikling i tiden efter ferieopholdet. Af anonymitetshensyn kan der ikke vises tal for de tre afdelinger, men nedenstående skema viser, at der ligesom før ferieopholdet er flere børn med trivselsmæssige udfordringer på udredningsafdelingen og boenheden for de ældste børn sammenlignet med afdelingen for de små og mellemstore børn, hvor trivslen er bedre. Det er således ikke muligt at konstatere nogen tydelig kvantificerbar udvikling fra før til efter det konkrete ferieophold.

Tabel 2.2 Udvikling i børnenes trivsel efter ferieopholdet

	Yngste børn	Mellemstore børn	Ældste børn
Følelsesmæssig udvikling	Enkelte vanskeligheder	Ingen vanskeligheder	En del vanskeligheder
Udvikling i udadreagerende adfærd	Enkelte vanskeligheder	Ingen vanskeligheder	Enkelte vanskeligheder
Udvikling i koncentration	En del vanskeligheder	Få vanskeligheder	Enkelte vanskeligheder
Udvikling i evne til at pleje og indgå venskaber	Enkelte vanskeligheder	Få vanskeligheder	Enkelte vanskeligheder
Udvikling i skolegang og faglighed	En del vanskeligheder	Få vanskeligheder	Enkelte vanskeligheder
Udvikling i evne til at klare hverdagsting som fx opretholde en døgnrytme, være selvhjulpne	Ingen vanskeligheder	Ingen vanskeligheder	Enkelte vanskeligheder
Udvikling i trivsel samlet set	De fleste i god trivsel samlet set	De fleste i god trivsel samlet set	Enkelte med trivselsproblemer samlet set

2.4 Opsamling

Mælkebøttecentret definerer sin målgruppe som omsorgssvigtede børn uden behov for omfattende psykologiske eller pædagogiske behandlingsbehov, som kan trives i et familielignende miljø med en hverdag, der ligner ikke-anbragte børns. Mælkebøttecentret beskriver selv, at de stræber efter at bryde den sociale arv og skabe mønsterbrydere. Redskaberne til at opnå dette er at forsøge at øge børnenes tillid til voksne, øge deres tro på fremtiden, vise dem anerkendelse og dermed øge deres selvværd og give dem redskaber til at forbedre deres hverdag og dermed hjælpe dem til mere handlekraft.

Mælkebøttecentret har tre boenheder, som deltager i undersøgelsen. En afdeling fungerer som udrednings- og akutanbringelsessted. Meningen er, at børnene bor her relativt kort tid for derefter at få et mere permanent hjem. På grund af mangel på egnede anbringelsessteder bor enkelte børn dog på udredningsafdelingen i flere år. Henover undersøgelsesperioden har der været en del personaleudskiftning på afdelingen efter en del år med relativt høj stabilitet. Børnene er 2-13 år gamle – halvdelen under skolealderen. En anden afdeling fungerer som boenhed for små og mellemstore børn. De nuværende børn er mellem 7 og 13 år og personalesituationen er stabil. Den sidste afdeling er målrettet store børn, der på indskrivningstidspunktet er 12-15 år. På undersøgelsestidspunktet bor der unge i alderen 12-20 år. Personalesituationen på denne afdeling er relativt ustabil.

Sammenlignet med andre grønlandske børn anbragt på døgninstitutioner, trives børnene på Mælkebøttecentret bedre. Indbyrdes er der dog forskel på afdelingerne, idet børnene på boenheden for små og mellemstore børn har en bedre trivsel end børnene på de øvrige to afdelinger. Det kan hænge sammen med at kontinuiteten blandt børn og medarbejdere på denne afdeling er relativt høj, og at der derfor er opbygget relativt tætte og tillidsfulde relationer mellem børn og medarbejdere.

Det indsamlede kvantitative datamateriale kan ikke påvise nogen tydelig ændring i børnenes trivsel fra før ferien til efter. Da den eventuelle positive virkning af ferien, som kapitel 4 beskriver, ofte sker henover et længere tidsperspektiv, der involverer gentagne fælles oplevelser i gruppen af anbragte børn og medarbejdere, vil det under alle omstændigheder være svært at måle en udvikling i børnene adfærd, som kan føres tilbage til et enkelt ferieophold.

3 Feriens konkrete indhold

Undersøgelsen fokuserer primært på de ferieophold, som børnene og personalet på de deltagende institutioner var på i Danmark i sommeren 2019.

3.1 Forberedelsen af ferien

I Grønland er transport og rejser i landet og mellem Grønland og andre lande dyrt på grund af store afstande og lille befolkningstæthed. Når en døgninstitution skal på ferie, skal man derudover indregne ekstra lønudgifter til det medrejsende personale og selvfølgelig udgifter til overnatning, forlystelser mv. på feriedestinationen. Alt i alt er det derfor dyrt for en døgninstitution at tage børnene med på ferie, og hvis ikke disse penge kan tages fra det almindelige budget, er første del i forberedelsen af ferien at finde ekstern finansiering, fx hos fonde eller i nogle tilfælde anbringelseskommunen.

3.1.1 Valg af område og aktiviteter

Når der er afklaring på, om der er penge til at tage på ferie, finder personalet eller lederen et sted, hvor alle børn og voksne kan være, og hvor der er adgang til nogle aktiviteter, som passer til børnenes alder. Der skal gerne være nogle aktiviteter på selve stedet og nogle aktiviteter i køreafstand. Aktiviteterne har ifølge personalet, som følgende citat viser, typisk ikke et meget specifikt pædagogisk sigte men er ting, man ville gøre med sine egne børn, og ting, som kan give børnene oplevelser, som de ikke kan få i Grønland:

Vi har valgt at give oplevelser til børnene. Man kan jo ikke gå på stranden her i fem timer og bare lege med sand. Der er ikke Lalandia her. Det er en kæmpe ting for dem. Det er noget, de ikke kommer til at glemme snart. (Medarbejder, boenhed)

Personalet forsøger at ramme den rette balance mellem det velkendte og det nye. På den ene side er det vigtigt, at børnene oplever nye ting, som de ikke før er stødt på. På den anden side kan det være godt for børnene, at der er en vis forudsigelighed, så de dels føler sig trygge, dels får oplevelsen af at glæde sig til noget konkret, som faktisk sker. En del af børnene har i deres opvækst ofte oplevet at blive skuffet, fordi ting, de har håbet på og glædet sig til, ikke er blevet til noget. Det er derfor en øvelse i sig selv at turde tro på, at det, de voksne siger, faktisk kommer til at ske. Derfor spiller gentagelsen og forudsigelighed en væsentlig rolle, når ferien skal planlægges. For personalet kan det også give lidt mere ro, at en del af dem kender det sted, de skal hen, i forvejen, så de hurtigt skaber en afslappet og hyggelig stemning for børnene.

For de ældre børn er det dog også vigtigt, at ferien byder på nye oplevelser, som måske nok ligner lidt tidligere oplevelser, men som også bliver ved med at udvide horisonten. På boenheden for små og mellemstore børn og på udredningsafdelingen valgte personalet derfor et sommerhusområde, som de havde besøgt før, mens personalet på boenheden for ældre børn valgte at lægge ferien i et område, institutionen ikke før havde besøgt.

3.1.2 Inddragelse af børnene

Det varierer fra sted til sted, hvor meget personalet inddrager børnene i forberedelsesfasen.

På boenheden for ældre børn og unge fortæller personalet, at de unge blev orienteret om, hvor de skulle hen, og hvilke muligheder for aktiviteter der var i området, men fortæller derudover, at det primært var personalet, der bestemte, hvad der skulle foregå på ferien. Retrospektivt fortæller en medarbejder i interviewet, at de nok skulle have gjort mere ud af at forberede de unge, fordi de nogle gange i løbet af ferien blev frustrerede over afstande, tempoet og de mange mennesker, de mødte ved forlystelsesstederne.

På udredningsafdelingen havde man lavet en lille avis, som kunne forbedre børnene på turen. Der var billeder af alt fra hoveddøren i Nuuk til fly- og bustur, sommerhuset og naturen omkring sommerhuset. En medarbejder fortæller, at dette hjælper børnene:

Det var rigtig godt for dem, fordi de kunne genkende de ting, vi ligesom har snakket med dem om. De kunne følge den røde tråd i den bog, vi har lavet til dem. Og det gjorde, så vidt jeg kunne se, at de kunne genkende de ting, de så og oplevede. [...] Det hjælper dem med at hvile mere i rejsen, og jeg tror bare, det gav lidt mindre kaos for dem. (Medarbejder, boenhed)

På boenheden for små og mellemstore børn fortæller personalet, hvordan de bruger et særligt afkrydsningsskema og billeder fra tidligere ferier til at gøre feriens indhold og ventetiden konkret for børnene. Det hjælper ifølge personalet både de børn, der er meget spændte og nervøse for feriens indhold, og de børn, der har en usikker tidsforståelse, så de får nemmere ved at forestille sig, hvad der skal ske, og hvor lang tid de skal vente, før de kommer afsted. Forberedelsen bliver dermed både her og på udredningsafdelingen en fælles oplevelse:

Vi har jo fået en tradition for, at vi viser børnene sommerhusbilleder og billeder af, hvor vi skal hen, og så laver vi et afkrydsningsskema, hvor de tæller dage. Og de er meget interesserede i at sætte kryds. Og så siger vi, at i dag er det Ivaana, og så er det Johanna. Hvert barn får lov at krydse af de forskellige dage. (Medarbejder, boenhed)

Personalet på de tre institutionsafdelinger er altså enige om, at det er en fordel at inddrage børnene i, hvad der skal ske på ferien, men det er fortrinsvist noget, man har arbejdet med på udredningsafdelingen og på boenheden for små og mellemstore børn. Forberedelsen spiller en rolle for selve ferien, idet man ifølge personalet kan sikre mere ro og færre frustrationer på selve ferien, når børnene i nogen grad er forberedte på, hvad der skal ske.

På boenheden for små og mellemstore børn går man dog i sine refleksioner over forberedelsen skridtet videre og ser forberedelsen som en pædagogisk praksis med sin egen værdi, idet det at glæde sig til ferien og opleve en sammenhæng mellem forventningen og den reelle oplevelse ses som en pædagogisk metode til at styrke børnenes evne til at koble fortid, nutid og fremtid samt evne til at planlægge. Denne måde at bruge ferien i den pædagogiske praksis beskrives nærmere i afsnit 4.3.

3.2 Ferie i Danmark set fra børns perspektiv

Den konkrete ferie fandt sted i tre forskellige lejede sommerhuse med plads til fem til syv børn og tre til fire medarbejdere hvert sted. For at komme til feriestederne fløj børn og voksne fra Grønland til København og tog derfra videre med indenrigsfly og/eller bus til ferieområder, der lå tæt ved gode badestrande. Under ferieopholdet var der adgang til en lejet bil eller minibus.

3.2.1 De mindste børns ferieoplevelser

På udredningsafdelingen gik ferien til Marielyst på Falster, hvor afdelingen før havde holdt sommerferie. De havde lejet et stort sommerhus med indendørs svømmebassin og adgang til legearealer med blandt andet trampolin tæt ved huset. Dagene gik med strandbadning, fri leg i området omkring sommerhuset, indkøb af tøj og ting, som børnene skal bruge resten af året og tur i forlystelsesparker. De fleste børn er små, så dagbøgerne er skrevet af de voksne og er relativt kortfattede men med gode billeder. Interviewene foregår alle med en medarbejder som tolk og er derfor medarbejdernes genfortællinger af børnenes udsagn. I både dagbøger og interview er børnene optagede af at have set heste, mariehøns og rådyr, af at lege i sand og bade i havet, af at have badet i svømmebassin og hoppet på trampolin, af at spise is og af at have kørt med store rutsjebaner i forlystelsesparker. Det fremgår tydeligt, at børnene har nydt nærværet med hinanden og med de voksne. Flere angiver i dagbøgerne, at de havde forventet at se vilde dyr som leoparder, isbjørne og elefanter i Danmark, men det fremgår ikke, om de forventede at møde disse dyr i zoologisk have eller frit i den danske natur. Der er stor glæde i de mindste børns mimik og kropssprog, når de fortæller mig om deres oplevelser og en stor iver for at forklare, hvad de har oplevet på trods af sprogforskelle.

En pige fortæller, hvordan hun efter landingen i Kastrup skynder sig ud af lufthavnen for at se træer:

Jeg skyndte mig ud. Jeg kiggede efter træerne. Der var træer langt væk. Der er ingen bjerge i Danmark. Der er rådyr og heste. Der er masser af træer. De er flotte.
(Barn, boenhed)

En medarbejder fortæller, hvordan bare det at træde ud af lufthavnen og opleve biler, der kører stærkt på motorvejen, var en stor oplevelse for en af de mindste drenge:

Lige så snart vi gik ud fra flyet, var det allerede wauw for dem. Så gik vi en lang tur – der var rigtig mange biler, der kører hurtigt. Så Svend sagde, at bilerne kører lige så hurtigt som i Lynet McQueen. [...] I Danmark har de den wauw-oplevelse hele tiden. (Medarbejder, boenhed)

Da aldersspændet er relativt stort mellem den mindste på 2 år og den ældste på 13, har de største børn i nogen grad følt sig begrænsede af, at mange aktiviteter var nødt til at foregå på de mindste børns præmisser. En større pige fortæller:

Det er ikke sjovt at være sammen med de små. De er barnlige. De er ikke sjove.
(Barn, boenhed)

De øvrige børn fortæller dog flere historier, der viser, at de har nydt hinandens selskab og også har nydt at være tæt på de voksne. Et par drenge griner i interviewet meget af, at de er kommet til at kalde en af medarbejderne for "ataata", der betyder far, og de nævner flere gange, hvordan de har nydt at lege frit med de andre børn.

Nedenstående boks rummer udvalgte indtryk fra et par af de mindste børns dagbøger.

Udvalgte ferieindtryk fra de mindste børns dagbøger

Før ferien:

Vi skal flyve i flyvemaskine. Jeg skal hoppe på trampolin. Jeg skal se dyr som leopard, panda og løve. Jeg er spændt på at se, hvordan soveværelserne ser ud. Måske skal det tordne, mens vi er der. Vi skal have shorts på, når vi er i Danmark. Jeg skal have nye hjemmesko, og jeg skal have nyt legetøj. Jeg skal svømme med svømmevinger. Der er slanger i Danmark (legetøj).

Indtryk fra ferien

I dag løb jeg rundt om sommerhuset med Marie. Det var rigtig sjovt. Der sjoveste i dag var at hoppe på trampolin. I dag var vi på stranden, og jeg soppede og legede i sandet med Svend. I dag så jeg en masse fugle, mens jeg hoppede på trampolin. Vi var på stranden i dag, jeg svømmede i havet, og det var koldt.

Der landede en mariehøne på min kind. Jeg var lidt bange.

I dag var det sjoveste at spise is. Jeg så også svømmevinger i en butik, og farven var blå. Jeg så også en masse flag på vejene.

Jeg var ude og shoppe [...]. Jeg fik dykkerbriller. Jeg fik også solbriller og en appelsinjuice. I dag var vi ude og køre tog, det var sjovt.

3.2.2 De mellemstore børns ferieoplevelser

Boenheden for de små og mellemstore børn havde lejet et sommerhus ved Marielyst på Falster med adgang til strand, legeplads og græsplæner med mulighed for boldspil uden for huset. Dagene gik med strandture, leg, ture til forlystelsesparker, shopping og hygge med film i sommerhuset. I løbet af ferien blev der holdt fødselsdag for et af børnene, og et af børnene fik mulighed for at overnatte hos noget familie, der var på ferie i nærheden.

I dagbøgerne har nogle af børnene skrevet udførligt og medtaget deres vurderinger af oplevelserne. Andre har skrevet mere kortfattet uden at tage så meget stilling til egne følelser. Noget af det, børnene finder anledning til at skrive ned, er oplevelser, som for de fleste danske børn er meget hverdagsagtigt og sandsynligvis ikke ville blive bemærket. Det gælder fx en tur i et stort dansk supermarked eller bemærkninger om, at de har set træer, snegle, edderkopper, harer, rådyr, får og heste. For de fleste er det også en stor oplevelse at komme i et dansk shoppingcenter, hvor de kan vælge mellem mange forskellige slags tøj og ting, som er dyre at købe i Grønland, og hvor de kommer ud med poser bugnende af tøj til hele det næste år.

Andre bemærkninger vidner om oplevelser af nærhed og hygge med de voksne, som er der kontinuerligt i alle 14 dage uden afbrydelser af skiftende vagter. Nogle børn beskriver fx, hvordan de ligger i en dobbeltseng og ser film til sent om aftenen. En bemærker, at en af de voksne har givet hende et sjovt kælenavn. En fortæller, at han har fået et kram af en voksen, da han vågnede. Og flere fortæller, hvor sjovt det var, da en af medarbejderne blev forskrækket i et spøgelseshus i en forlystelsespark og måtte holde et af børnene i hånden, indtil de kom udenfor igen.

Der er også oplevelser af at svømme i havet, solbade, lege på legeplads, bade i pool, hoppe på trampolin og bemærkninger, der udtrykker et fællesskab mellem børnene, der griner sammen, har indbyrdes kælenavne og har købt fødselsdagsgaver til hinanden.

Derudover er der en række beskrivelser af oplevelser i forlystelsesparker, hvor børnene både har haft det sjovt og har prøvet deres grænser af, fordi de har vovet sig op i vilde forlystelser eller har bevæget sig rundt på egen hånd blandt mange flere mennesker, end de er vant til at være sammen med. Et barn er så nervøs før besøgene til en forlystelsespark, at hun får ondt i maven. En anden beskriver, hvordan børnene ved ankomsten til en forlystelsespark gentager et ritual fra tidligere år, hvor de klapper og råber. Og flere fortæller, at de har grædt, fordi de blev bange i forlystelserne og alligevel har prøvet dem om og om igen:

Barn fra boenhed: *Her på billedet [i dagbogen, red.] er jeg megaspændt, fordi jeg ikke har prøvet vilde forlystelser før. Jeg havde i forvejen besluttet, at jeg skulle prøve de vilde ture. Så prøvede jeg en forlystelse, der ligner det gyldne tårn, hvor jeg så græd bagefter.*

Interviewer: *Det lyder ikke rart. Var det sjovt alligevel?*

Barn fra boenhed: *Jeg blev forskrækket, men også stolt bagefter. Jeg skal måske prøve det igen.*

Der er dog også fortællinger om nervøsitet, tristhed og savn, som da et barn beskriver, hvordan to søskende, der bor på to forskellige institutionsafdelinger, er kede af det, da de skal forlade hinanden efter at have leget sammen en hel dag. Eller da et barn i sin dagbog fortæller, hvor dejligt det var, at hun fik mulighed for at møde sin faster, der bor i Danmark, og hvor trist hun blev, da de efterfølgende skulle sige farvel til hinanden.

Nedenstående boks rummer udvalgte indtryk fra de små og mellemstore børns dagbøger.

Udvalgte ferieindtryk fra de mellemstore børns dagbøger

Før ferien:

Jeg glæder mig til at tage til Marielyst og Lalandia. Jeg er lidt bekymret for, at der kommer til at være edderkopper i sommerhuset. Jeg er spændt på, om Lalandia har ændret sig eller ej. Jeg er også lidt nervøs for, om vi kommer til at ride på heste.

Indtryk fra ferien

Vi var med flyveren i 55 minutter til Kangerlussuaq. Der ventede vi en time på at komme med den store flyver. Vi var ombord i 4 timer. Jeg sad sammen med Ivaana.

I flyet viste de et sikkerhedsklip, så vi ved, hvad vi skal gøre, hvis der skulle ske en ulykke. Vi klarede det og ankom til Danmark. Tiden gik hurtigt – nok fordi jeg så meget film.

Vi kørte i bus i lidt lang tid, og vi så nogle heste undervejs. Vi spurgte flere gange, hvor langt vi var nået. Vi glædede os så meget. Da vi ankom, legede vi på legepladsen og tog til stranden.

Om morgenen vågnede jeg og glædede mig til at tage til stranden. Vi var på stranden i 4 timer og svømmede i havet. Jeg blev lidt solbrændt.

Vi var på shopping, og vi havde det sjovt. Vi fik købt masser af tøj. Vi så en film til sent aften. Dejlig dag.

Jeg vågnede dårligt om morgenen ved, at fluer blev ved med at lande på mit ben. Jeg spillede bordtennis og fik grint med Natasha. Vi tog til [anden afdeling] sommerhus og svømmede i deres svømmebassin. Mig, Marie, Ane og Minik legede sammen. Da vi skulle tage tilbage til vores sommerhus, var der nogle [søskende], der græd. Vi synes, at det var synd for dem, fordi de har ikke lyst til at være væk fra hinanden. Dagen var lang og god, vi havde det så sjovt.

Da jeg vågnede om morgenen, glædede jeg mig så meget til at tage til Lalandia, at jeg blev nervøs. Da vi ankom til Lalandia, sagde jeg "Endelig". Lalandia var stor og så meget spændende ud. Jeg prøvede fem forskellige rutsjebaner flere gange. Jeg prøvede også tsunami. Vi så også cirkus, hvor vi så noget mærkeligt. PS. Jeg var smilende hele tiden. Det var så spændende at prøve forskellige forlystelser.

Vi var på indkøb i Føtex. Det var totalt sjovt. Jeg troede ikke, det skulle være så sjovt. Efter aftensmad ryddede jeg op og vaskede bordet. Vi tog til en legeplads, hvor der var nogle, der drillede os, men det var vi ligeglade med. Jeg lavede mad og det smagte dejligt. Om aftenen så vi en rigtig god film.

Da jeg vågnede i morges, kunne jeg ikke finde Nivaaluk (voksen). Så viste det sig, at Nivaaluk putter med Ineqi. Så så jeg nogle YouTube klip.

Da jeg vågnede om morgenen, var den første tanke, jeg havde: "Bonbonland". Vi kørte i bil til Bonbonland i 1 time og 3 minutter. Vi klappede i vores hænder og råbte, da vi så Bonbonland. Jeg løb hen til entreen med det samme. Vi prøvede Kyllingen og Svend Svingarm. Det viste sig at Sibora besvmede to gange, men hun prøvede noget andet.

På vej hjem ventede vi i Kangerlussuaq i 5 timer. Vi gik en tur, hvor vi så nogle harer. Vi var glade og glædede os til at tage hjem.

3.2.3 De større børn og unges ferieoplevelser

Boenheden for større børn og unge havde lejet et sommerhus ved Vesterhavet i det nordlige Jylland. Dagene gik med fodboldspil, strandture, shopping samt ture i forlystelsesparker og en træklatringspark. De overværede desuden en superligafodboldkamp og besøgte bunkere fra 2. verdenskrig i området. Derudover havde både børn og medarbejdere besøg af familiemedlemmer, der bor i Danmark.

Dagbøgerne og interviewene er i kraft af børnenes alder lidt mere reflekterede end de mindre børns, og de sætter i lidt større grad følelser og vurderinger på deres oplevelser. Indholdet af dagbøgerne vidner dog, ligesom hos de yngre børn, om, at mange ting, som et dansk barn ville tage for givet, er nyt og bemærkelsesværdigt for disse børn. En dreng beskriver fx i dagbogen, hvordan han føler sig hensat til en horrorfilm ved at gå tur i en dansk skov. En anden beskriver, hvordan de har købt slik i et supermarked, og hvordan de endelig kunne få den slushice, de havde set frem til.

De har brugt en del tid på at shoppe, og de fleste af børnene har rige beskrivelser af de ting, de har købt, og det mad, de har fået på diverse fastfoodrestauranter.

Oplevelser fra diverse forlystelsesparker gør også indtryk. Forlystelserne er blevet prøvet så mange gange, at det har været svært at undgå kvalmeanfald, og drengene bemærker, hvordan de er kommet til at kigge lidt for længe på nogle piger i badedragt i badelandet. Andre børn fortæller, hvordan de har grædt i de udfordrende træklatringsbaner og derefter følt sig stolte over at have gennemført, og om skiftet mellem skræk og grin, da de sloges mod virtuelle zombier med VR-briller på.

Derudover vidner dagbøgerne om, at det at få besøg af sin egen familie eller af en af medarbejdernes familie er noget af det, de glæder sig mest til, og det, der frembringer flest følelser undervejs. Der er stor glæde og taknemmelighed over at kunne ses, men også tristhed ved den efterfølgende afsked, eller hvis det ikke lykkes at få etableret et møde i løbet af ferien:

Da vi kom tilbage, kom min storesøster – der var bare gensidig kæmpe gensynsglæde. Selvom det var kort tid, jeg var sammen med hende, var jeg meget taknemmelig for at se hende. (Barn, boenhed)

I dag er det min fødselsdag og min familie og Lisbeths forældre er på besøg. Det er en rigtig god dag. Før aftensmad begyndte jeg at græde, fordi min familie skulle hjem, og jeg ved, jeg ikke skal se dem før om lang tid. (Barn, boenhed)

Jeg græd, fordi jeg savner min storesøster og ikke kan se hende alligevel i år. (Barn, boenhed)

Flere af børnene omtaler forældrene til en af medarbejderne som mormor og morfar. De har mødt dem før (på en tidligere ferie i Danmark eller i Grønland) og glæder sig derfor til at møde dem igen. De nyder helt tydeligt at være sammen med dem, men mærker også savn ved afskeden med dem:

"Mormor" og "Morfar" [medarbejders forældre, red.] kom med ting fra deres have, som de selv havde dyrket. De fortalte historier, og vi tog sammen til stranden i Bulbjerg, hvor vi svømmede. Da vi kom tilbage til huset, havde vi det rigtig sjovt med

masser af latter sammen med mormor og morfar. Jeg drillede morfar for sjov, og vi lærte dem noget grønlandsk – og desværre tog de hjem. (Barn, boenhed)

Børnene nævner også, hvordan de har leget og hygget med medarbejderne. Da en af medarbejderne på ferien fortæller, at hun har sagt op på institutionen, er det dog også noget, der fylder i børnenes dagbøger.

Nedenstående boks rummer udvalgte indtryk fra de største børns dagbøger.

Ferieindtryk fra de største børns dagbøger

Sammendrag af to børns dagbøger

Var på Facebook og snapchat på min nye mobil - skrev med venner på Messenger.

Gik en tur gennem en skovvej, der lignede en horrorfilm, fordi vi ikke har træer hjemme i Grønland.

Jeg klatrede ligesom Tarzan i Aalborg klatrepark og prøvede seks forskellige baner. Bane 6 var hårdst – den fik mig til at græde, fordi den var så høj. Bane X var skuffende kedelig. I bussen talte Jens [barn på boenhed] i søvne – det var sjovt.

Det var spændende at være i Fårup Sommerland. Prøvede Lynet, Falken og Træstammen og alle rutsjebaner og bølgebassinet i badelandet. Kunne bedst lide Træstammen. Prøvede at ride på en hest, men det ville have været bedre, hvis den var hurtigere. Der var mange søder piger i badelandet. Man kom til at kigge på dem i lang tid.

Vi så en frø og den sødeste hundehvalp uden for en forretning. Slog et stankelben ihjel.

Fik den længe ventede slushice, som jeg har glædet mig meget til at smage.

Vi så en gademusiker på shoppingtur i Aalborg. Jeg fik sko og kasket i Bilka. Købte ur, trøje, strømper og mobilcover i Aalborg Shopping Center og på gågaden i Ålborg. Bagefter spiste vi burger på McDonald's.

Da vi kom tilbage, kom min storesøster – der var bare gensidig kæmpe gensynsglæde. Selvom det var kort tid, jeg var sammen med hende, var jeg meget taknemmelig for at se hende.

Vi ryddede op i hele huset og svømmede i poolen – det regnede og torndede.

Fik nye solbriller og blev klippet rigtig smart.

Spillede fodbold og fandt en bold, der var blevet væk. Vi svømmede ved stranden og i poolen i sommerhuset.

Lyttede til musik, fordi det beroliger mig og giver mig energi.

Var til fodboldkamp i Aalborg – det var første gang, jeg så et rigtigt stadion, og det var en fed oplevelse. Desværre tabte Esbjerg, som jeg holdt med. Så en fuld AAB-fan, og der var ballade efter kampen.

Fik at vide, at Lisbeth (en af de voksne) skulle stoppe efter sommerferien, men fik også at vide, at vi skulle i Action House, hvor der er gokart og lasergame – det glæder jeg mig til. Action House var nogenlunde. Prøvede VR lasergame.

Kørte sammen med Lisbeth. Vi stoppede ved Thorup strand og tog en masse billeder. Vi så bunkere ved Bulbjerg og Vigsø (Olsen-bande-bunkeren). Jeg gad ikke svømme, men lavede en salto og tog billeder.

"Mormor" og "Morfar" [medarbejders forældre, red.] kom med ting fra deres have, som de selv havde dyrket. De fortalte historie, og vi tog sammen til stranden i Bulbjerg, hvor vi svømmede. Da vi kom tilbage til huset, havde vi det rigtig sjovt med masser af latter sammen med "mormor" og "morfar". Jeg drillede "morfar" for sjov, og vi lærte dem noget grønlandsk – og desværre tog de hjem.

Sammendrag af to børns dagbøger

Det bliver skide godt, fordi jeg skal holde fødselsdag i Danmark, hvor jeg håber, at min familie kan komme. Jeg glæder mig til Fårup sommerland og uh, jeg glæder mig til, at Lisbeths forældre skal komme. Jeg er mest spændt på haven i sommerhuset, fordi den er så stor, at man kan spille fodbold.

Huset er fedt, men der er mange edderkopper og edderkoppespind.

Vi grillede, og det smagte rigtig godt. Derefter var vi i poolen, og jeg fik et kæmpe blåt mærke, der gjorde nas. Men poolen er fin nok.

Vi var i Storcenteret, men jeg var så træt, at jeg var irriteret på alt. Jeg fik nye Nike shorts, trompetbukser, trøjer og en ring i Aalborg storcenter I sommerhuset spillede vi fodbold og kiggede på mobilen. Senere fik vi cheeseburgermenu, og jeg blev totalt mæt.

Vi har været i Fårup Sommerland – træstammerne var så sjove, fordi vi blev pjaskvåde og var lige ved at tisse i bukserne. Vi prøvede også bølgebassinet, vandcyklonen, surf hill-en, wild rivers.

I dag er det min fødselsdag, og min familie er på besøg og Lisbeths forældre. Det er en rigtig god dag. Før aftensmad begyndte jeg at græde, fordi de skulle hjem, og jeg ved, jeg ikke skal se dem før om lang tid.

Vi var i klatrepark. Det var sjovt, men meget uhyggeligt. Jeg var lige ved at græde, fordi jeg var så bange. Men det bedste er, at jeg gennemførte alle banerne. Efter aftensmad var jeg og Mira i poolen.

Vi var i Aldi og købte mega meget slik og spiste kinesisk mad på Lulu restaurant – det smagte godt.

Ferieindtryk fra de største børns dagbøger

Efter aftensmad tog jeg og Lisbeth ned til stranden og græd sammen, fordi hun fortalte, at hun skal flytte tilbage til Danmark. Hun gav mig gaver og havde skrevet et brev. Efter det stod vi lidt og kastede med sten.

Var i Action House og prøvede bowling, gokart og lasergame. Lasergame var det sjoveste. Vi kørte også i gokart, og det var lidt vildt, og vi blev lidt forskrækkede. Jeg blev meget bange, da jeg prøvede VR, hvor man skulle skyde zombier, men da jeg så videoen, var det meget grineren.

Var i Fårup sommerland og måtte ikke have vores mobil med. Vi så mega mange nordmænd, og det var mega sejt. Jeg prøvede Hvirvelvinden mega mange gange, så jeg fik ondt i maven.

Spiste is med tre kugler: minions, blå zapp, tutti frutti, marshmallow og jordbærguf, og bilturen var meget sjovere uden mobil, og jeg fik set rigtig meget på turen.

Var i Aalborg og shoppede meget. Jeg fik shorts og en Liverpooltrøje og airpods, og så kunne jeg ikke købe mere, fordi jeg ikke havde flere penge. Jeg blev nervøs for, om jeg ville blive mobbet i skolen på grund af tøjet, jeg havde købt. Fik frokost på Subway og aftensmad på Jensens Bøfhus – det smagte rigtig godt.

De foregående afsnit har vist, hvordan ferien ser ud fra børn i forskellige aldersgruppers perspektiv. Beskrivelsen har forsøgt at viderebringe børnenes egne ord, så læseren selv fornemmer, hvad der gør indtryk på børnene. Det er tydeligt i interview og dagbøger, at børnene har haft store oplevelser – i forhold til ting, steder og aktiviteter, de ikke før har set eller prøvet og i forhold til kontinuerligt sam- og nærvær med de andre børn og med personalet.

For de mindste børn er der næsten kun glæde og begejstring at spore i dagbøgerne og interviewene. De ældste er også langt overvejende glade for at komme på ferie, men her er der i lidt højere grad også beretninger om savn, længsel og skuffelse, når det ikke lykkes at mødes med en savnet søster, eller når man skal sige farvel til egen eller personalets familie efter nogle timers hyggeligt samvær.

Ferien i Danmark giver mulighed for nogle ekstraordinære oplevelser, som ikke er mulige i Grønland. Hver feriedag møder børnene natur- og kulturfænomener, som de ikke kender til fra Danmark, og personalet oplever, at de mange nye oplevelser udvider børnenes begrebsverden og gør dem mere selvsikre og trygge ved det fremmede. Samværet, nærværet og oplevelsen af egne kompetencer kan de dog, som nedenstående afsnit også vidner om, også opnå på ture og ferieophold i Grønland.

3.3 Ferieture i Grønland

Når ferier tilbringes i Grønland, vil det typiske indhold være sejlture, vandreture og ophold i naturen eller i mindre bygder inde i fjordene. Her vil børnene typisk opleve en mere primitiv måde at overleve på, hvor de selv er med til at fiske og samle den mad, de skal spise og efterfølgende tilberede den. Nogle institutioner, men ikke de, der indgår i denne undersøgelse, vil også medbringe rifler og alt efter sæson inddrage børnene/de unge i jagt på fx rensdyr og ryper. Da transport er relativt dyrt i Grønland og ofte kræver adgang til egen eller lejet jolle, har mange udsatte børn, der er opvokset i Nuuk, begrænset kendskab til deres egen natur og den kultur, der er forbundet med fisker- og fangerlivet. Kendskabet til disse ting kan ifølge medarbejderne være med til at skærpe deres bevidsthed om deres historie, men kan også spille en rolle i forhold til at opbygge en positiv identitet omkring det at være grønlander i dag, hvor det at kunne bruge naturen til (delvist) at forsørge sig selv og sin familie er væsentligt for mange.

Mange institutioner i Grønland bruger meget bevidst den grønlandske natur som pædagogisk redskab. Her oplever medarbejderne, at de overvældende naturindtryk i sig selv og det at være intensivt sammen i rolige omgivelser uden forstyrrelser gør anbragte børn, der har oplevet omsorgssvigt og traumer, mere modtagelige for at forholde sig til sig selv og tale om det, der gør

ondt. De fortæller også, at børnene oplever stolthed og opbygger selvværd ved at kunne bidrage til at skaffe mad og forarbejde den indfangede føde efterfølgende eller ved at kunne overkomme en flerdages vandretur med oppakning i naturen.

De fleste børn i denne undersøgelse fortæller da også meget levende om turene ind til deres hytte i fjorden:

Vi tegner og leger udenfor og besøger nogle venner, vi har derinde. Sidste gang fangede vi en lille fisk. Det er sjovt at fange fisk, og vi plejer at gå nogle lange ture derinde [...] Der er ræve, hunde og ørne. Sidste år så vi en ørn, der kom meget tæt på. Den var flot. (Barn, boenhed)

Et andet barn fortæller om turene ind i fjorden:

Jeg kan godt lide at være i Kapisillit. Jeg kan fiske. Man kan gå i vandpytter i gum-mistøvler. Jeg vil hellere til Kapisillit end til Danmark. Maden er bedre. Der er sorte-bær. Vi spiser fisk, vi selv har fanget. (Barn, boenhed)

Medarbejderne, der er interviewet til undersøgelsen, angiver alle, at det giver noget særligt at vise børnene en anden verden end den, de kender i Grønland ved at tage dem til udlandet. I forhold til at få gode oplevelser sammen og i forhold til at opbygge relationer mellem børn og voksne er en tur ind i fjorden eller en tur til et andet sted i Grønland dog af lige så stor værdi som en tur til udlandet:

Vi har været i Sydgrønland et år, hvor vi valgte ikke at tage til Danmark. Jeg ser samme begejstring, samme glæde. Selvfølgelig lidt anderledes, men bare det at være sammen og hygge og grine og få en masse oplevelser sammen, lige meget hvor det er, så er de glade. Så længe der er kontinuitet. Det er jo sjældent, de oplever, at det er det samme personale i 14 dage. Det er måske, tror jeg, en befrielse for dem. Kontinuitet. (Medarbejder, boenhed)

3.4 Opsamling

Kontinuitet, nærvær, oplevelser af anderledes kultur og natur samt mulighed for at prøve sig selv af på nye måder er altså nøgleord, når man som anbragt barn får mulighed for at komme på ferie i sit eget land eller i helt fremmede omgivelser. For børnene er det først og fremmest en umiddelbar glædelig oplevelse, som skaber gode minder, og som giver dem et fællesskab med de børn og voksne, de lever sammen med til hverdag. De sætter dog også ord på deres oplevelser af at møde naturmæssige og kulturelle fænomener, som de ikke kender fra Grønland, på deres oplevelser af at bryde egne grænser og blive modigere og deres oplevelser af at komme tæt på medarbejderne og de andre børn.

Børnenes beretninger vidner om, at de sætter pris på den øgede nærhed, som de oplever hos de voksne, og at de sætter pris på, at medarbejderne lader dem komme tæt på sig selv og i nogle tilfælde deres familie. I den pædagogiske litteratur skelner man mellem det professionelle, det personlige og det private og advarer generelt mod, at pædagoger sammenblender privatliv og arbejdsliv. På Grønland kan det være sværere at opretholde dette skel, da man ofte vil støde på de mennesker, man arbejder med, i private sammenhænge – og omvendt. Denne rapport kan ikke afgøre, om det er godt eller skidt, når medarbejderne i højere grad overskrider grænsen mellem arbejde og privatliv, men lægger op til, at man fælles reflekterer over, hvad det

betyder for børnene, og hvornår det er godt og skidt. På den ene side får børnene en oplevelse af at blive set og hørt som hele mennesker uden faglige filtre. På den anden side kan det også indebære en risiko for at føle sig yderligere svigtet, hvis/når relationen ophører.

Ferieopholdet i Danmark eller i andre lande uden for Grønland giver børnene nogle oplevelser, som de ikke kan få i Grønland og gør mange af de fænomener, som børnene oplever i fjernsynet og i lærebøger i skolen konkrete. En ferie i Grønland har dog også væsentlige kvaliteter i form af ro, nærvær og afprøvning af egne grænser i naturen.

4 Feriens (langsigtede) pædagogiske betydning

Dagbøgerne og interviewene viser en umiddelbar glæde ved at komme på ferie, møde andre dele af verden og være sammen på en anden måde med de andre børn og med de voksne.

Spørgsmålet er dog, om det at komme på ferie også giver børnene og det pædagogiske arbejde nogle ressourcer, som kan bruges på længere sigt, eller om betydningen af ferien fortoner sig kort tid efter, at ferien er overstået. Da det hverken er muligt at følge børnene på længere sigt eller lave kontrafaktiske forsøg med sammenligninger af børn, der kommer på ferie, med børn, der sidder i vante omgivelser altid, kan det ikke undersøges, om dette skulle være tilfældet eller ej. I interviewene er spørgsmålet om det langsigtede udbytte diskuteret med medarbejderne, og de er blevet bedt om deres bud på, hvor langt betydningen af ferien rækker. De følgende afsnit beskriver, hvordan personalet især ser langsigtede gevinster, når det gælder børnenes kendskab til verden, børnenes opbygning af selvtillid og handlekraft samt opbygning af relationer mellem personalet og børnene.

4.1 Verden bliver større, grænser flyttes, og man mærker sig selv

4.1.1 Verden opdages

Det langsigtede udbytte for børnene ligger ifølge medarbejderne i høj grad i den horisontudvidelse, som sker i mødet med en større og mere kompleks verden end den, de møder i Grønland. Man kan køre langt i bil og benytte andre transportmidler. Der er træer og andre dyrearter som rådyr og snegle. Der er mange forskellige typer mennesker. Butikkerne er store. Man kan svømme i havet (i mere end et par minutter). Man kan prøve en række ting, som ikke findes i Grønland, og alting bevæger sig i et hurtigere tempo, end de oplever derhjemme. Ferien er altså med til at udvide børnenes begrebsverden og give dem en større forståelse for, hvordan man lever andre dele af verden, som de ellers kun kender gennem tv og andre medier. Ferien kan dermed give børnene en større tryghed og mod på at bevæge sig rundt i verden.

Børnenes kendskab til verden øges altså, men når dette er sagt, skal man dog huske på, at to uger spækket med ture i forlystelsesparker ligger relativt langt fra en almindelig dagligdag i Danmark. Et ferieophold kan derfor ikke i sig selv forberede børnene på de udfordringer, de ville kunne møde i en dansk dagligdag med studier og arbejde organiseret i en stram tidsplan, men kan gøre, at lidt flere ting vil være genkendelige.

4.1.2 Personlige grænser flyttes

De mange nye oplevelser, der nogle gange er angstprovokerende, øger børnenes kendskab til verden og er samtidig med til at flytte deres grænser for, hvad de selv synes, de kan magte. Det gælder selve flyveturen, de vilde forlystelser i forlystelsesparken og gennemførelse af klatrebaner i høje træer, som både børn og medarbejdere fremhæver som oplevelser, der har øget børnenes mod på at prøve sig selv af i nye situationer. Ferien i Danmark, der er fyldt med uvante situationer, kan således være en træning i at forholde sig til sin egen frygt og nervøsitet, opleve at ens negative forventninger ikke bliver indfriet, og opleve, at man kan meget mere, end man tror. Medarbejdere, der har været med børnene på ferie flere gange, nævner således, at de fra ferie til ferie oplever, at børnenes personlige grænser flyttes:

Man får udvidet forståelsen for, hvad man selv kan gøre. Hvis du bliver bange, hvad kan du så gøre? Deres forestilling er jo, at hele verden vil bryde sammen. Men så oplever de, at det egentlig ikke er så slemt. Når jeg ser 5 år tilbage, ville Uiloq være ved siden af mig hele tiden. Hun kunne ikke falde i søvn, uden at jeg var der, og var totalt stresset, hvis jeg ikke var der. I år var hun bare Grønlands selvstændighed [griner højt, red.]. Det var skønt at se. Der var jeg godt og grundigt fyret³. (Medarbejder, boenhed)

Når det lige er på ferien, at børnene tør lidt mere, end de gør til daglig, kan det være kombinationen af muligheden for nye oplevelser og tilgængelige voksne, som gør det mere trygt at prøve grænserne af. Børnene oplever således formodentlig i højere grad end til daglig, hvor der er mange skift, at de bliver set, hørt og rummet, både når grænseafprøvningen går godt, og når den går mindre godt.

4.1.3 Børnene mærker sig selv

I dagbøgerne viser børnene deres glæde ved nye oplevelser og samværet med børn og voksne, men udtrykker også tristhed ved at skulle sige farvel til familiemedlemmer, de kun har haft mulighed for at møde kortvarigt, skuffelse over, at et forventet møde med en storesøster alligevel ikke er blevet til noget og tristhed over at skulle sige farvel til en afholdt medarbejder. Denne slags følelsesmæssige oplevelser er ikke kun noget, de oplever på en ferie, men en ferie kan give mere tid til at mærke sig selv end en rutinefyldt hverdag.

Som udgangspunkt er det positivt, at børnene sætter ord på både glæde og tristhed, idet det er et tegn på, at børnene er i kontakt med deres følelser, hvilket mange omsorgssvigtede børn ikke er. Oplevelser af skuffelse og savn skal dog helst indlejres i en tryk grundtilstand, der gør børnene i stand til at håndtere de svære følelser. I modsat fald kan børnene ende med at lukke af for deres følelser for at beskytte sig selv. Her spiller medarbejdernes kontinuitet formodentlig en væsentlig rolle, idet de børn, der oplever en forudsigelig og tryk relation til de voksne på institutionen, nemmere kan takle vanskelige følelser og bruge dem konstruktivt. Omvendt kan de børn, der gang på gang oplever medarbejderskift og brudte relationer, have sværere ved at vende frustration og tristhed til noget konstruktivt og ende med at lukke af for deres følelser.

Man bør derfor være opmærksom på reaktionerne hos de børn, der efter en ferie med tættere relationer og større følelsesmæssig åbenhed, oplever at måtte sige farvel til de medarbejdere, de er kommet tæt på, og derefter måske oplever at have svært ved at håndtere de følelser, der er åbnet op for på ferien.

4.2 Relationer bygges op og bygges om – hvis de varer ved

Feriens lange ubrudte samvær mellem børnene og de samme voksne betyder, at relationerne mellem voksne og børn og mellem børnene indbyrdes bygges op – og om. Børnene oplever på ferien de voksne i både private og professionelle sammenhænge og oplever et mere forpligtende samvær, hvor der i højere grad bliver fulgt op på samtaler end til daglig, hvor medarbejderne kommer i skiftende vagter. En medarbejder fortæller:

³ Med dette menes, at barnet er tryk nok til at bevæge sig rundt på egen hånd uden at have konstant fysisk kontakt med medarbejderen.

Man mærker den der stabilitet. Når man er sammen med dem i en uge eller i 14 dage. Når man er på tur, så er børnene meget mere rolige. Der er ikke personale-skift. Der er ikke forskellige folk at forholde sig til. Der er ikke skift. Der er mere snakken og historier: kan du huske i forgårs, eller kan du huske i går. (Medarbejder, boenhed)

De forbedrede relationer viser sig også som en positiv adfærdsændring hos børnene, idet de ifølge medarbejderne både er mere tillidsfulde og samvittighedsfulde efter et ferieophold:

De kommer hjem og har lært hinanden meget bedre at kende. Tilliden er meget bedre. Børn har tendens med at prøve [om de kan løbe om hjørner med os, red.]. De tænker: hun får fri snart [så kan jeg gøre, som det passer mig, red.]. I og med at personale og børn lærer hinanden meget bedre at kende, så kan de ikke længere bare sige: Næh, det vil jeg ikke. Relationen er meget bedre, og de er mere samvittighedsfulde. De stoler mere på hinanden. Helt sikkert – der er kæmpe forskel. (Medarbejder, boenhed)

De mange fælles oplevelser bidrager til en fælles historie på institutionen, der både tilføjer ekstra mening til selve ferieopholdet og bidrager til at skabe et meningsfuldt fællesskab resten af året. Et par medarbejdere beskriver, hvordan det enkelte ferieindhold indskrives sig i den fælles historie i nedenstående citat:

Jeg tror, at den store forskel er, at størstedelen er børn, vi har haft i mange år. De er rimelig rutinerede, og vi har en kæmpe historie sammen. Vi har været på så mange ture sammen. Vi ved, hvad vi plejer at gøre. Når vi ankommer til Bonbonland, så skal alle klappe, for det plejer vi. Så er der altid en grillaften. Sådan nogle små rutiner, som størstedelen af børnene kender til. Og så er de gamle børn gode til at fortælle de nyere børn: "Vi plejer og ih og åh og sådan gør vi". (Medarbejder, boenhed)

Ifølge medarbejderne på boenheden for yngre børn, hvor kontinuiteten blandt personalet er høj, sætter feriens forbedrede relationer spor i dagligdagen efterfølgende. Det gør det nemmere at arbejde med børnene, fordi børnene i højere grad føler et personligt ansvar over for personalet og oplever, at medarbejderne er personligt engagerede i dem:

Det forsvinder ikke – tværtimod, så vokser det. For nu kender de jo eksempelvis Aviaja så godt. De ved, hvordan hun er, og hvordan hun laver opfølgning og snakker med dem. Og de ved, at når hun opdrager dem, er det for deres eget bedste. Det bliver nemmere. Alting bliver nemmere. Selvfølgelig er der nogle ting, man skal gentage til børnene. Det skal man jo med alle børn. Men vi kan se, at børnene udvikler sig, og de har mere og mere respekt efter sådan nogle ture. (Medarbejder, boenhed)

Også på de andre afdelinger bruges ferien til en opbygning af relationer mellem personale og børn og mellem børnene indbyrdes. På udredningsafdelingen fremhæver flere medarbejdere således, hvordan børnene har knyttet sig tættere til dem i løbet af ferien, og at der efterfølgende er skabt nogle nye bånd, som gør det nemmere for de medarbejdere, der var med på ferien, at arbejde med børnene:

Jeg tror, de er blevet mere åbne. Især Mira. Man kan mærke, at hun var mere glad i Danmark, for hun fik opmærksomhed hele tiden. Morten holdt øje med hende hele tiden og snakkede med hende og legede med hende. Og da vi kom tilbage – der

var hun også mere åben. Før vi tog afsted, var hun bange for højder og alt muligt. Nu efter at vi kom tilbage til Grønland, er hun ikke bange, når jeg løfter hende. Børnene stoler mere på en, og vi har mere at snakke om. (Medarbejder, boenhed)

På boenheden for de større børn nævner flere af de unge, hvordan de har haft det sjovt sammen med de andre unge og haft gode oplevelser sammen med medarbejderne. De sætter dog færre ord på deres relationer til de voksne, men udtrykker dog, at de savner de medarbejdere, der er stoppet efter ferien. I forhold til relationerne til de andre unge fortæller de, at de gode oplevelser på ferien ikke fører til, at de ser mere til hinanden efter hjemkomsten. Samme indtryk har den medarbejder, der har været med på ferien, og som fortsat arbejder på institutionen, ved et besøg en måned efter ferien. Han kan ikke se forskel på de indbyrdes relationer mellem de unge og medarbejderne før og efter ferien og kan heller ikke mærke nogen ændring i de unges adfærd, ud over at han fornemmer, at de savner de medarbejdere, der er stoppet. Dette indtryk bekræftes i de opfølgende spørgeskemaer, hvor en medarbejder beskriver flere af de unge som meget lukkede og afvisende, og angiver, at flere er på vippen til at skulle anbringes andre steder, fordi medarbejderne oplever, at de unge har fået flere trivsels- og adfærdsproblemer og derfor ikke længere passer ind i Mælkebøttecentrets målgruppe.

4.3 Opbygning af handlekraft

Som beskrevet oplever både børn og medarbejdere, at børnene med succes prøver deres egne grænser mere af, når de er afsted sammen på ferie og oplever derigennem en større selvtillid. Grænseafprøvningen relaterer sig i de fleste tilfælde til konkrete aktiviteter, som kræver et vist mod, såsom træklating og en tur i en vild forlystelse en forlystelsespark, men som følgende citat viser, kan forventningen om en mulig god oplevelse også sætte sig spor i børnenes adfærd resten af året:

Medarbejder: En af de største oplevelser på turen var, at Johanna har spist sig høj [griner, red.]. Det var hun meget glad for. Hun var så spændt. Hun er et af vores nyeste børn. Hun har været så kræsen i forhold til mad. Alt for kræsen. Og så oplevede hun sidste år, at hun ikke var høj nok til nogle af forlystelserne. Og så har vi sagt til hende, at hvis hun spiser godt, så vokser hun jo, og så kan det godt være, at næste år, hvor vi tager på ferie, så kan hun godt prøve tingene. Og så har hun faktisk spist og ikke været kræsen hele året. Hun har virkelig været dygtig. Hun er overhovedet ikke kræsen i dag.

Interviewer: Og det tilskriver I, at hun så frem til, at hun skulle i Bonbonland?

Medarbejder: Ja, og så håbede vi på, at "please please lad hende... vi kunne jo ikke selv se det, hvor meget hun er vokset. Og det var en succes, at hun faktisk kan, og så kunne vi jo sige "Se, når man spiser og sover godt, så vokser man" [griner, red.].

Mange af de anbragte børn har hos deres familier og hvis de har oplevet anbringelsesskift levet et meget uforudsigeligt liv, hvor livet leves her og nu, fordi de ikke har kunnet regne med, at tanker og ønsker om fremtiden havde nogen chance for at blive realiseret. Det fører hos anbragte børn ifølge Mølholt (2017) ofte til vanskeligheder med at sammenbinde fortid, nutid og fremtid, sætte mål for fremtiden og handle i overensstemmelse med disse mål (Mølholt, 2017).

I dette tilfælde ser man, hvordan positive forventninger, som barnet selv tror på, kan realiseres, er med til at skabe handlekraft hos barnet, så det selv tager ansvar for at ændre sin adfærd. For at denne forventning kan bruges i det pædagogiske arbejde med børnene, kræver det dog en kontinuitet blandt personalet og en vis genkendelighed i ferieoplevelserne, så børnene med personalets støtte kan danne sig tydelige billeder af det, de ønsker at opnå med deres adfældsændring, og dermed opbygge evne til at sætte personlige mål. Når de enkelte ferieoplevelser indskrives sig i en længere række af fælles oplevelser mellem medarbejdere og børn, vil ferien dermed kunne hjælpe med at forbedre børnenes forståelse af egen mulighed for at påvirke fremtiden ved hjælp af nutidige handlinger.

Disse forhold er ikke i samme grad til stede på boenheden for de større børn, og det er derfor mindre tydeligt, hvordan ferien får betydning i det løbende pædagogiske arbejde. Alligevel er der også her børn, der fortæller, hvordan deres forventninger om oplevelser og forbrug på ferierne i Danmark gør, at de kort tid efter den senest overståede ferie er i gang med at forestille sig den næste ferie og spare op til de ting, de skal købe og prøve. Disse børn er altså i stand til selv at mobilisere en selvdisciplin og handlekraft med udgangspunkt i deres ferieforventning på trods af, at der ikke på undersøgelsestidspunktet var den samme kontinuitet blandt personalet, som ville kunne understøtte udviklingen af handlekraft.

4.4 Feriens betydning for skolegang

På spørgsmålet om, hvorvidt ferieopholdet har givet børnene konkrete fordele i skolen efterfølgende, kan undersøgelsen ikke give noget klart svar. Nogle børn fortæller, at de har været glade for at fortælle om ferien til deres kammerater, men da de i forvejen var vellidte i deres klasser, var det ikke noget, der gjorde, at de følte sig bedre tilpas i klassen. To af børnene fortæller omvendt, at de har mødt noget misundelse fra kammeraterne, der ikke selv har oplevet så meget i deres ferier, og at ferieoplevelserne derfor ikke giver adgang til social inklusion. Interviewene indikerer derfor ikke, at ferieopholdet får børnene til at føle sig mere inkluderede i børnefællesskabet uden for institutionerne på kort sigt.

I forhold til børnenes faglige niveau i skolen må man formode, at et øget kendskab til verden kan komme børnene til gode i deres skolearbejde, fx i form af en øget begrebsforståelse. Vi har dog ikke mulighed for at afgøre, om der konkret er sket et løft af børnenes faglige niveau efter ferieopholdet.

4.5 Medarbejderne motiveres

Medarbejderne på boenheden for de små og mellemstore børn har entydigt positive oplevelser fra ferierne. De nyder at lege og hygge med børnene. De oplever at lære børnene bedre at kende og få bedre adgang til at arbejde med dem. De oplever også børnene som mere hensynsfulde, end når de er sammen i hverdagen. Og de oplever, at det bliver nemmere og nemmere for hver gang, de er afsted sammen med børnene, fordi de internt i personalegruppen og sammen med børnene har opbygget nogle rutiner for feriens dagsrytme.

Medarbejderne fra de andre to afdelinger har også gode minder fra ferien. De har nydt at give sig hen i leg sammen med børnene og oplevede nogle mere hensynsfulde og imødekommende børn. Personalet på udredningsafdelingen med de mindste børn har dog været lidt mere på arbejde, fordi børnene skal have mere hjælp til hverdagsting. Og på boenheden for større børn angiver den interviewede medarbejder, at det til tider var hårdt at være på ferie, fordi de var så

intensivt sammen med de unge, som den pågældende medarbejder ikke havde kendt i så lang tid, inden de tog afsted.

På boenheden for de små og mellemstore børn fortæller personalet, at ferien også er der, hvor de lægger mærke til børnenes (positive) udvikling og dermed får en oplevelse af, at deres pædagogiske indsats bærer frugt:

Man kan se, at de har udviklet sig rigtigt meget gennem tiden. For eksempel når vi har været i Kapisillit i en uge, så siger vi: Lagde du mærke til, at Johanna var blevet mere moden til at gå en tur selv eller et eller andet. Det er noget, vi lægger mærke til, som vi ikke har lagt mærke til før. Vi kan se, at de har udviklet sig. (Medarbejder, boenhed)

Ferien kan således i de tilfælde, hvor der er kontinuitet blandt personale og børn, udgøre et rum for evaluering af de enkelte børns udvikling og den samlede pædagogiske praksis.

4.6 Opsamling

Medarbejderne oplever, at et ferieophold giver børnene en horisontudvidelse og en bedre forståelse af verden uden for Grønland. Kendskabet til det fremmede fremmer en tryghed ved at bevæge sig ud på dybt vand og dermed et større mod på selv at bevæge sig ud i verden. 14 dages ferie forbereder dog ikke børnene på et hverdagsliv i Danmark.

På ferien kastes børnene ud i mange ukendte situationer og får dermed flyttet deres personlige grænser for, hvad de kan og tør. De oplever ifølge medarbejderne, at deres negative forventninger ikke bliver indfriet, og at de kan håndtere situationer, hvor de bliver bange eller nervøse.

Ferens kontinuerlige kontakt mellem børnene og den samme gruppe medarbejdere har betydning for relationerne mellem med børn og medarbejdere. Medarbejderne oplever større tillid hos børnene og efterfølgende mere samvittighedsfuldhed. De fælles oplevelser skaber en fælles historie på institutionen, som definerer fællesskabet internt blandt børnene og mellem børn og medarbejdere. Medarbejderne på to af afdelingerne fortæller, hvordan de efter et ferieophold oplever, at de forbedrede relationer gør det nemmere at arbejde med børnene. På en af afdelingerne fortæller medarbejderne tillige, hvordan de aktivt bruger fortællinger og forventninger om fortidige og fremtidige ferieophold til at hjælpe et barn til små positive adfærd ændringer og derigennem en opbygning af handlekraft.

Relationsopbygningen og opbygningen af fælles historier går dog tabt, hvis der er lav kontinuitet blandt personale og børn og dermed ikke nogen til at bære historierne og relationerne videre imellem ferieopholdet. Personalekontinuiteten er derfor afgørende for, at ferien sætter sig varige spor i den pædagogiske hverdag og dermed hos børnene.

Interviewene med børnene tyder ikke på, at ferieopholdet har stor betydning for inklusionen i børnefællesskabet i børnenes skoleklasser, da en del af de ikke-anbragte kammerater ifølge børnene i Mælkebøttestreet ikke kommer på udlandsferie hvert år. Fagligt kan undersøgelsen ikke påvise nogen udvikling, der direkte kan tilskrives ferieopholdet, men man må formode, at et øget kendskab til verden og øget selvtillid kan vise sig fagligt. Forudsætningen for et sådant udbytte af ferien ligger dog i det daglige pædagogiske arbejde og kan ikke kun opnås i løbet af et enkelt ferieophold.

Endelig viser undersøgelsen, at ferieopholdet har betydning for medarbejdernes motivation og arbejdsglæde. Flere fortæller, hvordan de selv finder glæde ved nye oplevelser sammen med børnene og nyder den alt i alt afslappede arbejdsform. Derudover bruger et par af medarbejderne ferieopholdet til at gøre status over børnenes udvikling fra ferieophold til ferieophold, og de fortæller, hvordan de henter motivation til det daglige pædagogiske arbejde ved at se, hvordan arbejdet bærer frugt.

Alt i alt viser undersøgelsen således, at ferien kan spille en positiv rolle for anbragte børns personlige udvikling, for opbygningen af relationer og for medarbejdernes motivation. Både børn og medarbejdere fortæller således om at få større kendskab til verden, om øget selvtillid og handlekraft, om øget forståelse af sammenhængen mellem fortid, nutid og fremtid samt om øget tillid mellem børn og personale. Forudsætningen for et stort udbytte af ferien er dog, at børnene er velforberedte på ferien, at der er god plads/tid til nærhed og relationsopbygning, og at ferien består af en blanding af nye og genkendelige oplevelser, så børnene på den ene side oplever at få flyttet deres grænser og horisont, og på den anden side på forhånd kan skabe billeder og forventninger om feriens oplevelser.

Ferien får derudover størst betydning for den pædagogiske praksis, når der er god kontinuitet blandt personalet, der gør det muligt for personalet at integrere ferieoplevelserne i det langsigtede relationsarbejde samt arbejdet med børnenes individuelle udvikling.

Litteratur

- Arnfred, J., Svendsen, K., Rask, C., Jeppesen, P., Fensbo, L., Houmann, T., Obel, C., Nicolaisen, J. & Bilenberg, N. (2019): "Danish norms for the Strengths and Difficulties Questionnaire" in *Danish Medical Journal*, 66(6)
- Carr, N. (2011). *Children and families' holidays experiences*. London & New York: Routledge.
- Dahl, K.M. (2016). *Allu: Evaluering af et botilbud til unge*. København: VIVE – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Dahl, K.M., Kloppenborg, H.S. & Pedersen, N.J.M. (2020). *Kortlægning af døgninstitutionsområdet i Grønland*. København: VIVE – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Hazel, N. (2005). Holidays for Children and families in Need: An Exploration of the Research and Policy Context for Social Tourism in the UK. *Children & Society*, 19(3), 225-236.
- Højlund, S. (2006). Hjemlighed som pædagogisk strategi. I O.S. Kristensen (red.), *Mellem omsorg og metode: Tværfaglige studier i institutionsliv* (s. 95-135). Viborg: Forlaget PUC.
- Højlund, S. (2009). Hjemlighed som velfærdsparadoks: Om iscenesat autenticitet i døgninstitutioner for anbragte børn. *Tidsskrift for Antropologi*, 1(59/60), 49-66.
- Lewis, E. (2001). *The Benefits of Recreational Holidays for Young People in Public Care*. London: National Children's Bureau.
- McCabe, S. (2009). Who needs a holiday? Evaluating social tourism. *Annals of Tourism Research*, 36(4), 667-688.
- McCabe, S. & Johnson, S. (2013). The happiness factor in tourism: Subjective well-being and social tourism. *Annals of Tourism Research*, 41, 42-65.
- Minnaert, L. (2012). The value of social tourism for disadvantaged families. I H. Schänzel, I. Yeoman & E. Backer (red.), *Family tourism: Multidisciplinary perspectives* (s. 93-104). Bristol: Channel View Publications.
- Mølholt, A.-K. (2017). *Når man har været anbragt: En sociologisk undersøgelse af fortællinger om fortid, nutid og fremtid hos unge, der har været anbragt uden for hjemmet*. Ph.D.-afhandling. Ålborg: Ålborg Universitet.
- Schänzel, H.A. (2013). The importance of 'social' in family tourism. *Asia-Pacific Journal of Innovation in Hospitality and Tourism*, 2(1), 1-15.

VIDEN
VELFÆRD

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD